

Fale Alea 'o Tonga

**KO E MINITI 'O E
FEME'A'AKI
'A E HOU'EIKI MĒMIPA
'O E
FALE ALEA 'O TONGA**

FIKA	18
'Aho	Pulelulu, 26 'Okatopa 2022

Fai 'i Nuku'alofa

HOU'EIKI MĒMIPA 'O E FALE ALEA

'Eiki Sea Fale Alea

Lord Fakafanua

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 2, Vahefonua Ha'apai

Hou'eiki Minisitā Kapineti

'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Ako & Ako Ngāue, Polisi & Tāmate Afi & Potungāue Tau Malu'i Fonua	Hon. Siaso Sovaleni
'Eiki Tokoni Palēmia, Minisitā ki he 'Atakai, Fakamatala 'Ea, Ma'u'anga Ivi & Ma'u'anga Fakamatala	Hon. Samiu Vaipulu
'Eiki Minisitā Lao & Pilisone	Hon. Tiofilusi Tiueti
'Eiki Minisitā Pa'anga & Palani Fakafonua & Kasitomu mo e Tānaki Pa'anga Hu Mai	
'Eiki Minisitā Fonua & Ngaahi Koloa Fakaenatula	Lord Tu'i'āfitu
'Eiki Minisitā Mo'ui	Hon. Dr. Saia Piukala
'Eiki Minisitā Fēfakatau'aki mo e Fakalakalaka	Hon. Dr. Viliami Lātū
'Eiki Minisitā Toutai	Hon. Semisi Fakahau
'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua	Lord Vaea
'Eiki Minisitā ki Muli & Takimamata	Hon. Fekita 'Utoikamanu
'Eiki Minisitā Ngoue, Me'atokoni & Vaotātā	Hon. Lord Fohe
'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi	Hon. Sevenitini Toumoua

Hou'eiki Fakafofonga Nōpele

Lord Tu'ivakanō	'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 2 Tongatapu
Lord Tu'ilakepa	'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 2 Vava'u
Lord Tu'iha'angana	'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 1 Ha'apai
Lord Nuku	'Eiki Fakafofonga Nōpele 'Eua
HSH Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili	'Eiki Fakafofonga Nōpele Ongō Niua

Kau Fakafofonga Kakai

Fakafofonga Kakai 1, Tongatapu	Tevita Fatafehi Puloka
Fakafofonga Kakai 2, Tongatapu	Dr. 'Uhilamoelangi Fasi
Fakafofonga Kakai 5, Tongatapu	Dr. 'Aisake Valu Eke
Fakafofonga Kakai 10, Tongatapu	Dr. Pohiva Tu'i'onetōa
Fakafofonga Kakai 11, 'Eua	Dr. Taniela Liku'ohihifo Fusimālohi
Fakafofonga Kakai 12, Ha'apai	Mo'ale Finau
Fakafofonga Kakai 13, Ha'apai	Veivosa Light of Life Taka
Fakafofonga Kakai 17, Ongō Niua	Vātau Mefi Hui

FALE ALEA 'O TONGA

‘ASENITA FAKAANGAANGA FIKA 18/2022 FAKATAHA ‘A E FALE ALEA ‘O TONGA

‘Aho : Pulelulu 26 ‘Okatopa, 2022
Taimi : 10.00 am

Fika 01	:	Lotu	
Fika 02	:	Ui ‘o e Hou’eiki Memipa ‘o e Fale Alea	
Fika 03	:	Me’a ‘a e ‘Eiki Sea ‘o e Fale Alea	
Fika 04	:	NGAAHI NGĀUE KE LIPOOTI KI HE FALE ALEA	
		4.1	Fika 6/2022: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Malu’i 2022
		4.2	Fika 7/2022: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Folau Vaka 2022
		4.3	Fika 8/2022: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) (Fika 3) ki he Ngaahi Hia 2022
		4.4	Fika 9/2022: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) (Fika 4) ki he Ngaahi Hia 2022
		4.5	Fika 10/2022: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) (Fika 5) ki he Ngaahi Hia 2022
		4.6	Fika 11/2022: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) (Fika 6) ki he Ngaahi Hia 2022
Fika 05	:	LIPOOTI KOMITI:	
		5.1	Lipooti Fika 1/2022: Komiti Tu’uma’u ki he Ngaahi Me’a Fakasosiale
Fika 06	:	LIPOOTI ‘A’AHI 2022:	
		6.1	Vahenga Fili Tongatapu 3

Fika 07	:	KOMITI KAKATO:
		Tohi Tangi:
	7.1	Tohi Tangi Fika 4A/2022
		Lipooti/Fakamatala Fakata'u:
	7.2	Potungaue Fefakatau'aki mo e Fakalakalaka Faka'ekonomika 2021/2022
	7.3	'Ofisi 'o e 'Ateni Seniale 2021/2022
	7.4	Potungaue ki he Ngaahi Ngāue Lalahi 2021/2022
	7.5	'Ofisi 'o e Komisoni ki he Kau Ngāue Fakapule'anga 2021/2022
	7.6	Lipooti Fakamatala Fakata'u 'a e Potungaue Mo'ui 2020/2021
Fika 08	:	Ngaahi Me'a Makehe
Fika 09	:	Kelesi

Fakahokohoko e peesi

Fale Alea ‘o Tonga.....	7
Lotu	7
Ui ‘a e Fale.....	7
Poaki.....	7
Me’a ‘a e ‘Eiki Sea.....	7
Lipooti ki he ngāue na’e lava he Komiti Kakato	8
Lao Fika 6/2022 Lao Fakatonutonu ki he Malu’i	8
Lau tu’o 3 e Lao Fakaangaanga fika 6/2022 pea pālōti’i ‘o tali	9
Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Folau Vaka 2022 (Lao Fika 7/2022)	9
Lau tu’o 3 e Lao Fakaangaanga fika 6/2022 pea pālōti’i ‘o tali	10
Lao Fika 8/2022 - Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 3 ki he Ngaahi Hia 2022.....	10
Lau tu’o 3 Lao Fika 8/ 2022.....	11
Fokotu’u Sea ki he Lao Fakaangaanga fika 8/2022 pea tali	11
Pālōti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 8/2022 & fakatonutonu	11
Lao Fika 9/2022 - Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia.....	11
Pālōti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 4 ki he Ngaahi Hia 2022 (Lao Fakaangaanga fika 8/2022)	12
Lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 5 ki he Ngaahi Hia 2022 (Lao fika 9/2022	13
Pālōti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 5 ki he Ngaahi Hia	13
Lao Fakaangaanga Fika 11/2022 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 Ki he Ngaahi Hia	13
Pālōti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 6 ki he Ngaahi Hia (Lao Fika 11/2022)	14
Lipooti Fika 1/2022 Komiti Tu’uma’u ki he Ngaahi Me’a Fakasōsialé	15
Fakamā’opo’opo ‘a e Ngāue e Komiti	15
Fokotu’u mei he Komiti Sosiale.....	16
Fakama’ala’ala he Lipooti fika 1/2022 Komiti Sosiale 2022	17
Tokanga ke fakahū mai Lipooti Pule’anga ki he founa ne hū mai KOVITI ki Tonga ni pea hoko ko ha lēsoni ako mei ai fonua.....	18
Te’eki ai ha me’a fakaongo le’olahi ‘a ‘Eua	19
Tokanga ke tonu ngaahi fakatokanga tukumai he Pule’anga fekau’aki mo natula.....	19
Taukave mahu’inga ke ako ngaahi lēsoni mahu’inga he me’a ne hoko ‘i Sanuali	20

Fakama'ala'ala ki he ngaahi makatu'unga ne 'ikai lava tuku mai Pule'anga 'uhinga ki he hū mai KOVITI ki he fonua	20
Tui Pule'anga tonu ke toe fepotalanoa'aki Komiti Sosiale mo e ngaahi Potungāue fekau'aki Pule'anga.....	21
Tapou ki he kakai mahu'inga ngaue'aki founa faka'ehi'ehi ko e mahino kei tokolahi kei puke he KOVITI.....	22
Tui ko e taau mo e fakamatala fakapotopoto e Lipooti na'e fakahoko mai Sea e Komiti ki he Fale	22
Kole ke 'omai Pule'anga ha Lipooti fakalukufua ki he'enua ngāue na'e fakahoko lolotonga fakatamaki hoko 'i Sanuali.....	23
Tui ko ha Lipooti fakalukufua mei he Pule'anga he fakatamaki ne hoko ko ha me'a ke tataki & ako ai fonua	24
Kole ki he Pule'anga ka toe hoko ha fakatamaki fakaenatula pea tomu'a ui ha fakataha Kapineti mo e Fale Alea kae 'ikai ko e mitia	26
Tui 'ikai taau ke toe fakahu mai Pule'anga ha lipooti ki he Fale Alea	26
Vikia ngaahi polokalama huhu malu'i Potungāue Mo'ui	26
Fakatangi ki ha fale tokoni he tokoni Pule'anga ma'a Vava'u	28
Fakama'ala'ala Palēmia fekau'aki mo e fakahoko fatongia Va'a Vakai Matangi.....	28
Fakama'ala'ala he ngaahi me'a fakale'olahi (<i>siren</i>)	29
Fika 'uluaki ki he Pule'anga 'a e fakahoko langa kia kinautolu ne uesia he sunami.....	29
Taukave mahu'inga taliui kakato tokotaha Mēmipá ki he Fale Alea.....	30
Fokotu'u ki he Pule'anga ke fakamā'opo'opo fakahū mai ki Fale Alea ngaahi lipooti fekau'aki mo e fakatamaki 'i Sanuali mo e KOVITI-19.....	31
Toloi Fale Alea ko e 'ikai ma'u tokolahi fakalao kae lava ha fakataha e Fale	31
Kelesi.....	32

Fale Alea ‘o Tonga

‘Aho: Pulelulu, 26 ‘Okatopa 2022

Taimi: 1005-1010 pongipongi

Sātini Le’o: Me’a mai ‘Eiki Sea Fale Aleá. (*Lord Fakafanua*)

‘Eiki Sea: Mālō homou laumālie Hou’eiki. Kole atu ke tau kamata’aki e hiva ‘a e ‘Eikí.

Lotu

(Na’e kau kotoa e Hou’eiki Mēmipá hono hiva’i e Hiva e ‘Eikí.)

‘Eiki Sea: Kalaké ke ui e Hou’eiki Mēmipa e Falé.

Ui ‘a e Fale

Kalake Tēpile: Tapu mo e ‘Eiki Sea ‘o e Fale Aleá, tapu mo e ‘Eiki Palēmiá mo e Hou’eiki Minisitā, tapu mo e Hou’eiki Fakafofonga Nōpelé pea tapu mo e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakaí, kae ‘atā ke fakahoko hono ui ‘o e Falé ki he ‘aho ní ‘aho Pulelulu 26 ‘Okatopa, 2022.

‘Eiki Sea ‘o e Fale Alea, ‘Eiki Palēmia, ‘Eiki Tokoni Palēmia, ‘Eiki Minisitā Fonua & Ngaahi Koloa Fakaenatula, ‘Eiki Minisitā Mo’ui, ‘Eiki Minisitā Fefakatau’aki & Fakalalakalaka Faka’ekonōmika, ‘Eiki Minisitā Toutai, ‘Eiki Minisitā ki Muli & Takimamata, ‘Eiki Minisitā ki he Ngaahi Ngāue Lalahi, ‘Eiki Minisitā Ngoue, Me’atokoni & Vaotātā, ‘Eiki Minisitā ki he Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, ‘Eiki Minisitā Pa’anga & Palani Fakafonua, ‘Eiki Nōpele Tu’ivakanō, ‘Eiki Nōpele Tu’ilakepa, ‘Eiki Nōpele Tu’iha’angana, ‘Eiki Nōpele Nuku, *HSH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, Tevita Fatafehi Puloka, ‘Uhilamoelangi Fasi, ‘Aisake Valu Eke, Pohiva Tu’i’onetoa, Taniela Liku’ohihifo Fusimālohi, Mo’ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, Vātau Mefi Hui. ‘Eiki Sea ngata’anga ia e taliuí.

Poaki

Ko e ‘Eiki Tokoni Palēmiá na’e ‘omai ‘ene tohi poaki ‘i he houa pongipongi ‘o e ‘aho ní. ‘Eiki Minisitā Mo’uí kei hoko atu ‘ene poaki folau, tatau pea mo e ‘Eiki Minisitā ki Muli mo e Takimamatá pea pehē kia ‘Eiki Nōpele Tu’ivakanō mo ‘Eiki Nōpele Nuku. ‘Oku ma’u mai foki pea mo e poaki folau he ngāue faka-Fale Aleá, ‘Aisake Valu Eke ...

<002>

Taimi: 1010-1015

Kalake Tēpile: ... Na’e poaki tengetange ‘a Pohiva Tu’i’onetoa, kei hoko atu mo e poaki folau Vātau Mefi Hui. Mālō ‘Eiki Sea.

Me’a ‘a e ‘Eiki Sea

‘Eiki Sea: Fakatapu ki he ‘afio ‘a e Tolu Taha’i ‘Otua ‘i hotau lotolotonga. Tapu pea mo ‘Ene

‘Afió, Tama Tu’í Tupou VI, tapu pea mo e Ta’ahine Kuiní, Nanasipau’u. Tapu pea mo e Tama Pilinisi Kalauní kae ‘uma’ā e Fale ‘o Tupou. Tapu atu ‘Eiki Palēmia, tapu atu ki he Hou’eiki Minisitā, tapu pea mo e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e kau Nōpelé, tapu pea mo e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakai. Mālō homou laumālie lelei he pongipongí ni Hou’eiki. Hangē pē ko e ‘Asenita ko ē ‘oku tufa atu ke mou me’a ki ai he pongipongí ni, ko e ngaahi ngāue na’e lava ‘o fakakakato he Komiti Kakatō ‘aneafi, kuo toe ke lipooti mai ki he Fale Alea he pongipongí ni. Pea mou fakatokanga’i Hou’eiki ‘i he peesi uá tānaki atu pea mo e *item* fo’ou na’e tufa atu pē ‘aneafi kuo fakakau atu mo ia ‘i he’etau ‘asenitá ‘i he ‘aho ni. ...

<002>

Taimi: 1015-1020

'Eiki Sea: ..’A ia ko e Lipooti Komiti Tu’uma’u ki he Ngaahi Me’a Fakasōsiale pea mo e Lipooti ‘o e Vāhenga Fili Tongatapu 3. Me’a mai ‘Eiki Nōpele Vava’u ka ko e Sea Komiti Kakato.

Lipooti ki he ngāue na’e lava he Komiti Kakato

Lord Tu’ilakepa: Tapu pē mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea tapu atu ki he ‘Eiki Palēmia kae ‘uma’ā e Hou’eiki Kapineti fakatapu atu ki he Tama Pilinisi Kalaniuvalu kae ‘uma’ā e Hou’eiki. Fakatapu atu ki he Fakafofonga e Kakai tapu atu ki he kau ngāue. ‘Eiki Sea ko u kole pē ke u fakamalumu atu pē he lotu e ‘Eiki na’e kamata’aki he Feitu’u na mālō ho’o laumālie. ‘Eiki Sea ko e ngāue ‘aneafi na’e ‘ikai ke toe ‘i ai ha liliu fakatatau mo e Tu’utu’uni e Fale ni ‘i ai ha Mēmipa ‘ene totonu fakaengāue pea na’e fai hono tukuhifo ‘a e ngaahi Lao ko eni ‘Eiki Sea 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5 mo e 4.6 ‘Eiki Sea. ‘A ia ko e ngaahi Lao ko eni ‘Eiki Sea ‘ikai ke u toe fakalōloa ‘Eiki Sea ko e ngaahi faka’uhinga pē ia na’e fai ki ai e feme’a’aki na’e ‘ikai...

<007>

Taimi: 1020-1025

Lord Tu’ilakepa : .. hano tānaki pē toe ‘i ai hano liliu e lao ko eni 'Eiki Sea lava pē. Ka ‘oku ou fokotu’u atu 'Eiki Sea ki he Feitu'u na ke hoko atu ā ‘a e lau tu’o 2 pālōti lau tu’o 2 mo lau tu’o 3. Fokotu’u atu Sea.

'Eiki Sea : Kātaki kuo fakafoki kātoa mai ‘a e ‘u Lao na’e hala ha fakatonutonu?

Lord Tu’ilakepa : Ko ia Sea.

Lao Fika 6/2022 Lao Fakatonutonu ki he Malu’i

'Eiki Sea : Mālō. Tau hoko atu ki he Lao Fika 6/2022 Lao Fakatonutonu ki he Malu’i. Ko e Lao ko eni na’e tukuhifo ki he Kōmiti Kakato hili hono lau tu’o 2 toe pē ke tau pālōti. Kalake tau pālōti. Ko ia ‘oku loto ke tali hono lau tu’o 2 ‘a e Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Malu’i fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile : 'Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhilamoelangi Fasi, Taniela Likuohihifo Fusimalohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā

Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HRH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu'ihā'angana, 'Eiki Nōpele Tu'ilakepa. Loto kotoa ki ai e Hou'eiki ko eni 'Eiki Sea ko e toko 15.

'Eiki Sea : Mālō lau tu'o 3.

Lau tu'o 3 e Lao Fakaangaanga fika 6/2022 pea pālōti'i 'o tali

Kalake Tēpile : Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Malu'i 2022. Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu 'a e Lao ki he Malu'i.

'OKU TU'UTU'UNI 'E HE TU'I mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he Fakataha Alea 'o e Pule'anga 'o pehē :

Kupu 1 - Hingoa Nounou mo e 'Uhinga'i Lea. Kupu si'i (1) : 'E ui 'a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Malu'i 2022.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku loto ke tali hono lau tu'o 3 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Malu'i fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhilamoelangi Fasi, Taniela Likuohihifo Fusimalohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, *HRH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu'ihā'angana, 'Eiki Nōpele Tu'ilakepa mo e 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua. Loto kotoa ki ai e Hou'eiki toko 15.

'Eiki Sea : Mālō Hou'eiki kuo tali 'e he Fale ni 'a e Lao Fakaangaanga ko eni. Fakatokanga'i atu oku lolotonga mama'o atu 'a e 'Eiki Minisitā 'oku 'o'ona 'a e Lao. Te u fakafofonga'i atu pē 'ene fakamālō.

Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Folau Vaka 2022 (Lao Fika 7/2022)

Tau hoko atu ki he Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Folau Vaka ko e Lao Fika 7 eni na'e tukuhifo ki he Kōmiti Kakato pea 'oku fakafoki mai 'ikai toe 'i ai ha'ane liliu. Tau 'osi lau tu'o 2 toe pē ke pālōti. Ko ia 'oku loto ke tali hono lau tu'o 2 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Folau Vaka fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhila Moe Langi Fasi, Taniela Likuohihifo Fusimalohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HRH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu'ihā'angana, 'Eiki Nōpele Tu'ilakepa. Loto kotoa ki ai e Hou'eiki toko 15.

'Eiki Sea : Mālō lau tu'o 3.

Lau tu’o 3 e Lao Fakaangaanga fika 6/2022 pea pālōti’i ‘o tali

Kalake Tēpile : Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Folau Vaka 2022. Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu ‘a e Lao ki he Folau Vaka.

‘OKU TU’UTU’UNI ‘E HE TU’I mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’anga ‘o pehē :

Kupu 1 - Hingoa Nounou mo e ‘Uhinga’i Lea. Kupu si’i (1) : ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Folau Vaka 2022.

'Eiki Sea : Ko ia ‘oku loto ke tali hono lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Folau Vaka fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile : 'Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhila Moe Langi Fasi, Taniela Likuohihifo Fusimalohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HRH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu’iha’angana, 'Eiki Nōpele Tu’ilakepa. Loto ki ai kotoa e Hou'eiki toko 15.

'Eiki Sea : Mālō Hou'eiki ko e tokotaha ‘oku ha’ana ‘a e Lao ko eni ‘oku ‘ikai ke me’a heni. Me’a mai 'Eiki Palēmia.

'Eiki Palēmia : Mālō Sea. Tapu mo e Feitu'una Sea tapu mo e Hou'eiki Mēmipa ‘o e Fale Alea. ‘Oatu pē ha fakamālō mei he Pule'anga ki he Feitu'uv na kae 'uma’ā ‘a e Fale ni hono tali ko ia ‘o e Lao ko eni mālō.

'Eiki Sea : Mālō 'Eiki Palēmia. Tau hoko atu ...

<008>

Taimi: 1025-1030

Lao Fika 8/2022 - Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 3 ki he Ngaahi Hia 2022

'Eiki Sea: ... Lao Fika 8 ‘o e 2022 ko e Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 3 ki he Ngaahi Hia. Na’e tukuhiho eni ki he Komiti Kakato ko eni ‘oku fakafoki mai ‘ikai ai ha fakatonutonu, kole atu ki he Kalake ke tau pālōti. Ko ia ‘oku loto ke tali hono lau tu’o ua Lao Fakaangaanga Fika 8/2022 fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: 'Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fatafehi Puloka, Taniela Liku’ohihifo Fusimalohi, ‘Uhilamoelangi Fasi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, ‘Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, ‘Eiki Minisitā Ngoue, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HSH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, ‘Eiki Nōpele Tu’iha’angana, ‘Eiki Nōpele Tu’ilakepa. Loto kotoa ki ai e Hou’eiki toko 15.

Lau tu’o 3 Lao Fika 8/ 2022

'Eiki Sea: Lau tu’o tolu.

Kalake Tēpile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 3 ki he Ngaahi Hia 2022.

Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu ‘a e kupu 18 ‘o e Lao ki he Ngaahi Hia.

‘Oku tu’utu’uni ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he fakataha alea ‘o e Pule'anga ‘o pehē, Kupu 1 hingoa nounou mo e ‘uhinga’i lea, kupu (1) ‘E ui ‘a e lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Ngaahi Hia Fika 3/2022.

Fokotu’u Sea ki he Lao Fakaangaanga fika 8/2022 pea tali

'Eiki Sea: Hou’eiki kimu'a pea u pālōti hono lau tu’o tolu ‘a e Lao Fakaangaanga ko eni ‘oku ‘i ai ‘eku fokotu’u ke liliu e hingoa ‘o e lao ko eni kapau te mou me’a hifo ki he hingoa ‘oku hā ai ko e Lao Fakaangaanga ko e fakalea ko eni ‘oku ngāue’aki pē ia ‘i he hingoa lōloa ‘a ia kapau te mou me’a ki he toenga ‘o e ngaahi laó ‘oku ‘ikai ke ‘asi ai e fakalea “ko e” kamata pē ‘i he Lao Fakaangaanga. **Ko e**, ‘a ia ko e fakatonutonu eni na’e ‘ikai ke fakatokanga’i Hou’eiki pea, ‘i ai ha toe me’a Hou’eiki ki he fakatonutonu? Fokotu’u atu. Mālō Hou’eiki tau pālōti.

Pālōti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 8/2022 & fakatonutonu

Ko ia ‘oku loto ke ne tali hono lau tu’o tolu Lao Fakaangaanga Fika 8/2022 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 3 ki he Ngaahi Hia fakataha mo ‘ene fakatonutonu fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: 'Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fatafehi Puloka, ‘Uhilamoelangi Fasi, Taniela Liku’ohihifo Fusimālohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, ‘Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, ‘Eiki Minisitā Ngoue, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HSH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, ‘Eiki Nōpele Tu’iha’angana, ‘Eiki Nōpele Tu’ilakepa. Loto kotoa ‘a e Hou’eiki ko e toko 15.

'Eiki Sea: Mālō Hou’eiki ‘oku tali e Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Ngaahi Hia.

'Eiki Palēmia: Sea ‘oatu ai pē ‘a e fakamālō mei he Pule'anga he tataki ‘a e Feitu’u na kae 'uma'a e tali ‘e he Falé ‘a e Lao Fakaangaanga ko ia mālō.

Lao Fika 9/2022 - Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia.

'Eiki Sea: Mālō tau hoko atu ki he Lao Fika 9/2022 - Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia.

Na’e ‘osi lau tu’o ua ko ia ‘oku fakafoki mai ‘oku ‘ikai toe ‘i ai ha fakatonutonu ke tau pālōti. Ko ia ‘oku loto ke ne tali hono lau tu’o ua e Lao Fika 9/2022 Ko e Lao Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fatafehi Puloka, ‘Uhila moe Langi Fasi, Taniela Liku’ohihifo Fusimalohi, Mo'ale Finau, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, Veivosa *Light of*

Life Taka, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, *HSH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu'iha'angana, 'Eiki Nōpele Tu'ilakepa. Loto kotoa ki ai e Hou'eiki ko e toko 15.

Eiki Sea: Mālō lau tu'o tolu.

Kalake Tēpile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia 2022.

Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu 'a e kupu 118 'o e Lao ki he Ngaahi Hia.

'Oku tu'utu'uni 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he fakataha alea 'o e Pule'anga 'o pehē, Kupu 1 Hingoa nounou mo e 'uhinga'i lea, kupu (1) 'E ui 'a e lao ni ko e Lao Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia 2022.

Pāloti'i 'o tali Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 4 ki he Ngaahi Hia 2022 (Lao Fakaangaanga fika 8/2022)

Eiki Sea: Ko ia 'oku loto ke tali hono lau tu'o tolu Lao Fakaangaanga Fakatonutonu Fika 4 ki he Ngaahi Hia fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: Sea 'oku loto ki ai 'a Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhila moe Langi Fasi, Taniela Liku'ohihifo Fusimalohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HSH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu'iha'angana, 'Eiki Nōpele ...

<009>

Taimi: 1030 – 1035

Kalake Tēpile: ... loto kotoa ki ai Hou'eiki, toko hongofulu mā nima.

Sea Fale Alea: Mālō Hou'eiki 'oku tali e Lao (Fakaangaanga) ko eni.

Eiki Palēmia: Sea 'oku 'oatu pē fakamālō me'i he Pule'angá ki he Feitu'una kae 'uma'ā e Falé, tali e Lao (Fakaangaangá), mālō.

Eiki Sea: Mālō, Hou'eiki 'oku toe pe 'etau lao 'e ua, ko e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 5 ki he Ngaahi Hiá na'e tukupi ki he Kōmiti Kakatō. Ko eni 'oku fakafoki mai ka toe 'i ai ha liliu, ke tau pāloti hono lau tu'o ua. Ko ia 'oku loto ke tali hono lau tu'o ua Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 5 ki he Ngaahi Hiá fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: Sea 'oku loto ki ai 'a Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhila mo e Langi Fasi, Taniela Liku'ohihifo Fusimālohi, Mo'ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonuá, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *His Serene Highness* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Sea pea mo 'Eiki Nōpele Tu'ilakepa loto ki ai e toko hongofulu mā fā.

Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai loto ki he Lao Fakaangaanga ko ení hono lau tu’o ua fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: ‘Oku ‘ikai ha fakahā loto ki ai ‘Eiki Sea

Lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 5 ki he Ngaahi Hia 2022 (Lao fika 9/2022

Eiki Sea: Mālō lau tu’o tolu

Kalake Tēpile: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 5 Ki he Ngaahi Hia 2022.

KO E LAO FAKAANGAANGA KI HE LAO KE FAKATONUTONU ‘A E LAO KI HE FOLAU VAKA.

OKU TU’UTU’UNI ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’anga ‘o pehe:

1 Hingoa nounou mo e ‘UHINGA’i lea

(i) ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao (Fakatonutonu) Fika 5 Ki he Ngaahi Hia 2022.

Pāloti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 5 ki he Ngaahi Hia

Eiki Sea: Ko ia ‘oku loto ke tali hono lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 5 Ki he Ngaahi Hia fakahā mai hono 5.

Kalake Tēpile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fatafehi Puloka, ‘Uhila mo e Langi Fasi, Taniela Liku’ohihifo Fusimālohi, Mo’ale Finau, Veivosa *Light of Light* Taka, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, ‘Eiki Minisitā Fonua, ‘Eiki Minisitā Pa’anga, ‘Eiki Palēmia, ‘Eiki Minisitā Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisitā Ngoue, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakaloto Fonua, ‘Eiki Nōpele Tu’ilakepa, Sea ‘oku loto ki ai e toko hongofulu mā tolu.

Eiki Sea: Ko ia ‘oku loto ke tali hono lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: ‘Oku ‘ikai ha fakahā loto pehē ‘Eiki Sea

Eiki Sea: Mālō Hou’eiki ‘oku tali ‘a e Lao Fakaangaanga ko ení.

Eiki Palēmia: Sea toe fakafofonga’i atu ai pē ‘a e Pule’angá Sea ‘a e fakamālō ki he Feitu’u na kae ‘uma’ā e Falé hono tali e Lao Fakaangaanga ko ení, mālō.

Lao Fakaangaanga Fika 11/2022 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 Ki he Ngaahi Hia

Eiki Sea: Mālō Hou’eiki tau a’u mai eni ki he Lao Fakaangaanga Fika 11, 2022 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 Ki he Ngaahi Hia. Fakafoki mai meí he Kōmiti Kakató ‘oku hala ke ‘i ai ha fakatonutonu, toe pe ke tau pāloti hono lau tu’o 2. Ko ia ‘oku loto ke tali

hono lau tu’o 2 e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 Ki he Ngaahi Hiá, fakahā mai ho nima.

Kalake Tēpile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fakafehi Puloka, ‘UhilamoelangiFasi, Veivosa *Light of Life* Taka, Mo’ale Finau, Taniela Liku’ohihifo Fusimālohi, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, ‘Eiki Minisitā Fonua, ‘Eiki Minisitā Pa’anga, ‘Eiki Palēmia, ‘Eiki Minisitā Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisitā Ngoue, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonuá, *High Serene Highness* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, ‘Eiki Nōpele Tu’iha’angana, ‘Eiki Nōpele Tu’ilakepa, loto kotoa e Hou’eiki toko hongofulu mā nima.

‘Eiki Sea: Mālō, lau tu’o tolu

Kalake Tēpile: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 ki he Ngaahi Hia 2022

KO E LAO FAKAANGAANGA KI HE LAO KE FAKATONUTONU ‘A E KUPU 143 ‘A E LAO KI HE HIA.

‘OKU TU’UTU’UNI ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’anga ‘o pehe:

1 Hingoa nounou mo e ‘UHINGA’i lea

(i) ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu Fika 6 Ki he Ngaahi Hia 2022

Pāloti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga Fakatonutonu fika 6 ki he Ngaahi Hia (Lao Fika 11/2022)

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku loto ke tali hono lau tu’o 3 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 ki he Ngaahi Hia fakahā mai ho nima.

Kalake Tepile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a Tevita Fakafehi Puloka, ‘Uhila mo e Langi Fasi, Taniela Liku’ohihifo Fusimālohi, Mo’ale Finau, Veivosa *Light of Life* Taka, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, ‘Eiki Minisitā Fonua, ‘Eiki Minisitā Pa’anga, ‘Eiki Palēmia, ‘Eiki Minisitā Fefakatau’aki, ‘Eiki Minisitā Ngoue, ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonuá, *High Serene Highness* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, ‘Eiki Nōpele Tu’iha’angana, ‘Eiki Minisitā Fefakatau’aki, ‘Eiki Nōpele Tu’ilakepa, loto kotoa e Hou’eiki toko hongofulu mā nima.

‘Eiki Sea: Mālō Hou’eiki kuo tali ‘e he Falé ni ‘a e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Fika 6 Ki he Ngaahi Hia.

‘Eiki Palēmia: Sea, fakafofonga’i atu ai pē Pule’angá e fakamālō atu ki he Feitu’u na kae ‘uma’ā ‘a e Fale Aleá hono tali e Lao Fakaangaangá, mālō.

‘Eiki Sea: Mālō Hou’eiki, tau hoko atu leva ki he Fika 5 ‘etau ‘Asenitá ...

<010>

Taimi: 1035-1040

Lipooti Fika 1/2022 Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasōsialé

Eiki Sea: ... ko e lipooti mei he komiti. 'A ia ko e Lipooti Fika 1 eni 'a e Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasōsialé. Kole atu ki he Kalaké ke ne lau mai e tohi.

Kalake Tēpile:

'Aho 11 'Epeleli 2022

Lord Fakafanua,
'Eiki Sea,
Fale Alea 'o Tonga,
Nuku'alofa.

'Eiki Sea

Lipooti Fika 1/2022 'a e Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasōsialé

'Oku ou faka'apa'apa mo fakahū atu ki he Feitu'u na 'a e Lipooti Fika 1/2022 'a e Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasōsialé, ke me'a ki ai 'a e Feitu'u na mo e Hou'eiki Mēmipa 'o e Fale Alea 'o Tongá.

'Oku fekau'aki 'a e lipooti ko eni mo e fakataha 'a e komiti pea mo e Pule'angá 'o fekau'aki mo hono tokangaekina 'o e mafola 'a e fokoutua KOVITI-19, pea mo e pā 'a e mo'ungaafi Hunga Tonga Hunga Ha'apai mo e peaukula.

Faka'apa'apa atu,

.....
Hon. Tevita Fatafehi Puloka
Sea Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasōsiale

Eiki Sea: Kole atu ki he Kalaké ke lau mai e konga 4 mo e 5 he peesi 13 mo e 14.

Kalake Tēpile: Konga 4, peesi 13. Fakama'opo'opo 'a e Ngāue e Komiti.

Fakamā'opo'opo 'a e Ngāue e Komiti

'I he fakamā'opo'opo 'a e ongo fakataha 'a e komiti na'e fakatokanga'i ai he komiti 'a e ngaahi me'a ni:

4.1 Ke fakahū faka'ofisiale mai 'a e lipooti faka'ofisiale 'a e Pule'angá fekau'aki mo e founa mo e 'ulungaanga na'e hū mai ai 'a e fokoutua KOVITI-19 ki Tongá ní.

4.2 Ke fakahoko ha ngāue fakavavevave ki hono tokonia 'a e ni'ihi na'e uestia honau ngaahi 'api nofo'angá mei he peaukulá mo e Hunga Tonga Hunga Ha'apai pea 'oku 'ikai ha feitu'u ke nofo malu mo hao ki ai.

4.3 Ke fakalelei'i ange 'a e tu'unga 'o e ngaahi me'angāue 'oku ne fakatokanga mai ha fakatamaki (*sirens*) koe'uhí ko 'ene hokohoko angé pea mo e 'alu ke toe lalahi ange 'a e ngaahi fakatamaki fakaenatula 'oku hoko mai ki he fonuá pea 'oku mahu'inga 'a e mateuteu mo ha fa'ahinga taimi pē 'e faingamālie ke feinga ai 'a e kakaí ki ha feitu'u 'oku malu angé.

4.4 Ke toe tokanga ange 'a e ngaahi potungāue felālāve'i 'a e Pule'angá ke fakahoko ha ngaahi ako mo ha ngaahi fakahinohino ki he kakaí fekau'aki mo e hoko mai 'a e ngaahi fakatamaki fakaenatula. 'Oku makatu'unga eni 'i he mahu'inga ke tokoni ki hono fakasi'isi'i 'a e hola (*evacuate*) 'a e ni'ihí 'e ngali malu angé kae fakafaingamālie mo tokoni ki he ni'ihí 'oku nau nofo 'i he ngaahi 'elia 'oku ofi ki he matātahí pe tu'u lavea ngofua angé.

4.5 Ke faka'ai'ai 'a e huhu malu'í mei he fokoutua KOVITI-19 pea mo tokangaekina makehe 'a e ngaahi fāmili 'oku masivesiva angé lolotonga 'a e ngaahi taimi fakataputapuí mo si'isi'i 'a e ma'u ngāue. 'Oku tautautefito 'eni ki he longa'ifānau, kau toulekeleká mo e kau faingata'a'ia.

4.6 Ke vahe'i 'e he Pule'angá ha tokoni fakapa'anga makehe ki he kau Fakafofonga Fale Alea 'o e ngaahi vahefonua 'o Tongatapu, Vava'u pea mo Ha'apai, koe'uhí ke tokoni'i 'a e ngaahi vāhengá 'i he ngaahi fiema'u vivilí lolotonga ia 'a e feinga ke fakaakeake mei he Hunga Tonga Hunga Ha'apai pea mo e fe'ao mo e ngaahi fakataputapui 'i he KOVITI-19.

4.7 Ke fakapapau'i 'oku fakahoko 'a e ako 'a e fānau mei he letiō pea mo ha tokoni ki he ako mei 'apí, fakaenaunau mo ha tokoni ke malava 'o ngaue'aki 'a e 'initānetí.

Na'e hoko atu 'a e feme'a'aki 'a e komití mo e Hou'eiki Mēmipá ki he hokohoko atu 'a e ngāue 'a e Fale Aleá pea na'e 'i ai 'a e pou pou lahi ki he Pule'angá mo e ngāue 'oku nau fakahokó pea ke lipooti mai foki ki he Fale Aleá 'i he taimi 'e fakahoko mai ai 'e he 'Eiki Minisitā Pa'angá 'a e Patisetí.

Hili 'a e ngaahi feme'a'akí na'e fakamālō'ia 'e he Sea 'o e komití 'a e Pule'angá koe'uhí ko e taimi na'a nau fakafaingamālie ke fakahoko ai 'a e fakatahá ni. Na'e pehē 'e he Seá 'e hokohoko atu 'a e ngāue 'a e komití ke muimui'i 'a e ngaahi feme'a'akí pea mo e talamonū foki ki he Pule'angá 'i he ngāue lahi kuo tuku atu ke nau fakahokó.

Fokotu'u mei he Komiti Sosiale

Konga 5. Ko e Fokotu'u mei he komití.

Kuo kakato 'a e ngāue 'a e komití pea 'oatu ai 'a e ngaahi fokotu'u ko ení:

1. Ke fakatokanga'i 'e he Pule'angá 'a e ngaahi fiema'u 'i he Konga 4 'o e lipootí ni.
2. Ke tali 'a e Lipooti Fika 1/2022 'a e komití.

Mālō 'Eiki Sea. ...

<002>

Taimi: 1040-1045

‘Eiki Sea: Me’a mai ‘a e Sea ‘o e Komiti ‘o e Ngaahi me’a Fakasosiale, Fakaafongā ‘o Tongatapu 1.

Fakama’ala’ala he Lipooti fika 1/2022 Komiti Sosiale 2022

Tevita Puloka: Tapu pea mo e Sea, tapu ki he Tama Pilinisi, fakatapu ki he ‘Eiki Palēmia ‘o Tonga mo e Hou’eiki Kapineti, fakatapu ki he kau Hou’eiki Fakaafongā ‘o e Hou’eiki Nōpele, pea pehē ki hoku kaungā Fakaafongā ‘o e Kakai, talangata ‘iate au ‘o fai ki tu’a kae fakahoko atu ‘a e ngāue ‘a e Komiti Tu’uma’u Fakasosiale ‘o e Fale Alea ‘o Tonga, ‘a ia na’e fakahoko ‘i he māhina ‘o Fepueli, pea mo ‘Epeleli ‘i he fakataha na’e kole ‘e he kau Fakaafongā Fale Alea ‘a e Kakai ‘o makatu’unga ‘i he ‘osi ‘a e fakaetamaki ‘o e *tsunami* mo e mo’unga afi kae pehē ki he tō’a e fokoutua ‘o e KOVITI 19.

Na’e mahino pē foki ‘Eiki Sea ‘i he taimi ko ia, na’e ‘ikai ke toe fai ha Fale Alea, ka na’e ‘i ai pē ‘a e hoha’a ‘i he tu’unga mātu’a Fakaafongā mei he Kakai ke fai ange pē mu’a ha talanoa ke ‘omi ha fakamatala ‘a e Pule’anga ‘o makatu’unga ‘i he tūkunga ‘oku ‘i ai ‘a e fonua ‘o tautautefito ki he ongo me’a lalahi ‘e 2 ko eni. Pea fakahū atu ai ‘a e tohi kole ‘a e kau Fakaafongā pea na’e tu’utu’uni ai ‘i he Sea Le’ole’o ‘i he ‘aho ko ia, Fakaafongā fika 1 ‘o Ha’apai, Hou’eiki Nōpele ‘o Ha’apai, ‘o makatu’unga ‘i he mafatukituki na’e hoko ‘i he fonua. Na’e lolotonga ia kuo mahino kuo tō ‘a e fokoutua KOVITI 19, pea mei ai na’a ne fakakaukau ‘oku fakapotopoto ange ke ‘oua mu’a ‘e fakaava ‘a e Fale Alea ‘o hangē ko e faka’amu ‘a e kole, ka ke ngāue’aki pē ‘a e Komiti Tu’uma’u Fakasosiale, pea ke ‘atā ke me’a mai mo fakaafe’i ‘a e Pule’anga ke nau me’a mai ‘o ‘omi ha lipooti ki he tūkunga na’e ‘i ai ‘a e fonua ‘i he ‘aho ko ia.

Na’e toe ‘atā pē foki ‘a e komiti ko eni ke kau mai pē ha taha pē ‘o e kau Mēmipa ‘o e Fale Alea, pea na’e hoko ia, na’e me’a mai ai pē ai mo e kau Mēmipa ‘o e Fale Alea ‘oku ‘ikai ke nau kau ‘i he kau Mēmipa tu’uma’u ‘o e Komiti Sosiale. Mahino pē ‘a e ngaahi kaveinga na’e toki ‘osi hono fakahoha’asi atu ‘aki ‘a e Fale ni, ‘a ē ‘oku nofo ‘i he malumalu ‘o e kupu 4, ‘a e ngaahi faka’amu ko ia.

‘Eiki Sea ko e konga lahi ia kuo ‘osi fakahoko ia ‘i he Pule’anga ‘a e ngaahi faka’amu ko ia, pea ‘oku ‘i ai mo e ngaahi konga ‘o e ngaahi ngāue ‘oku lolotonga fakahoko pē ‘e he Pule’anga. Na’e mahino mei he lipooti ‘a e ‘Eiki Minisitā ‘o e *MEIDECC* ‘i he ‘aho ko ia, ‘a ‘enau tokanga lahi mo honau, mo ‘enau fua ‘a e fatongia mafatukituki ‘i he lolotonga ‘a e fu’u taimi faingata’a ko ia. Na’e kau ai heni ‘a ‘enau hanga ‘o fakaivia ‘a e ngaahi ‘ofisi pē ko e kau Fakaafongā ‘o e ngaahi Vāhenga Fili ‘o makatu’unga ke toe ‘oatu ha tokoni makehe, ke a’u tonu ki he kakai ‘o tautautefito ki he ngaahi vāhenga na’e uesia lahi ‘i he *tsunami* kae pehē foki ki he taimi na’e mahino na’e fai ai ‘a e *lockdown* ‘o ‘ikai toe fai ha ngaahi ngāue angamaheni ‘a eni kuo hoko ‘i he ‘aho ni.

Na’e toe fakafaingamālie’i foki ‘e he komiti ko eni pea tali ‘e he komiti pea toe tali ‘e he Pule’anga ‘a e toe kole makehe na’e fai ‘e he komiti ‘a e pa’anga ‘e 50000.00 makehe ‘o makatu’unga ke tokoni ki he ngaahi ngāue ‘a e Fakaafongā Fale Alea ‘i hono vāhenga, pea ‘oku fakamālō na’e fakakakato mo ia. Ko e taha foki ‘o e ngaahi me’a ‘i he taimi na’e to ai ‘a e *tsunami*, ‘a ē ku o ‘osi fakakakato ia ‘i he Pule’angá ‘i he ngaahi māhina si’i kuohili, ‘a e me’a fakaongo le’olahi fakatokanga fakaongo le’olahi, *sirens*, ‘i ha taimi ‘e tō ai ha fakatu’utāmaki ...

<005>

Taimi: 1045-1050

Tevita Puloka: ..'Oku tui e motu'a ni 'oku mea'i pē he Feitu'u na pea 'oku mea'i he Fale 'Eiki kuo 'osi fakakakato e ngāue ko ia pea kuo toutou fai hono tesi 'oku mahino 'oku ngāue 'a e me'a ko ia.

Sea ko e ngaahi fokotu'utu'u kotoa ena 'a e kole mo e faka'amu 'a e Komiti Tu'uma'u 'o e Ngaahi Me'a Fakasōsiale na'e mahino pē na'e 'i ai 'a e faka'amu 'o e ngaahi fokotu'u na'e tali 'o e kole ki he Pule'anga ke nau 'omai mu'a ha fakamatala tohi pē na'e anga fēfē 'a e hū mai pē ko e a'u mai 'a e fokoutua Koviti ki he fonua ni. Na'e 'i ai pē ngaahi talanoa 'a e fakataha ia ki ai pea 'ohake 'a e ngaahi fakamahamahalō ka na'e mahino mei he fakamatala 'a e Pule'anga na'e fa'i na'a nau kei muimui pē 'i he founa angamaheni pē ko e *protocol* na'e 'osi ngāue mai'aki pē 'o tautautefito ki he Potungāue Taulanga 'i he talu hono ongona mai 'o e fokoutua Koviti.

Sea 'oku fiemālie pē 'a e Komiti ki he ngāue na'e 'osi fakahoko 'e he Pule'anga mo lolotonga fakahoko 'o a'u mai ki he 'aho ni. Pea 'i he taimi tatau pē 'e kei nofo 'a e komiti ko eni ke muimui'i 'a e hokohoko atu ko eni, kuo mahino foki na'e 'i ai hotau taimi kimui te'eki ke tō 'a e *tsunami* ko e Koviti-19 pea hoko mai pea tau fononga mai ai pea ko eni kuo ngalingali neongo 'oku kei hoko pē 'a e fokoutua ia ka 'oku hangehangē kuo foki e fonua ni ki he *normal*. 'Oku kei faka'amu pē 'a e komiti ko eni ke kei muimui'i pē 'a e *normal* ko eni *normal* fo'ou ko eni pē ko e angamaheni fo'ou 'oku tataki'aki 'e he Pule'anga 'a e fonua ni tau fononga atu mo ia.

Sea lau fakamālō ai pē mo e fakafeta'i 'a e motu'a ni 'i he ngāue 'a e komiti kae pehē ki he kau ngāue 'a e Fale ni hono fakamā'opo'opo e fakamatala ko ia pea 'oku fokotu'u atu he motu'a ni 'a e Lipooti 'a e Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasōsiale mālō.

Eiki Sea: Mālō 'Eua 11.

Taniela Fusimālohi: Mālō Sea pea tapu mo e Feitu'u na pea pehē ki he kau Mēmipa e Fale 'Eiki. 'Oku ou fakamālō 'aupito ki he lipooti ko eni he koe'uhī neongo 'oku taimi lōloa pea toki 'omai ke tau lau mo 'ilo ki he ngaahi me'a kuo hoko, ka u fakamālō he 'oku 'i ai e ngaahi me'a heni 'oku 'asi mai he lipooti hangē ko e talanoa kuo fai 'e he Sea 'o e Komiti ki he ngaahi me'a ko ē kuo fakahoko 'e he Pule'anga.

Tokanga ke fakahū mai Lipooti Pule'anga ki he founa ne hū mai KOVITI ki Tonga ni pea hoko ko ha lēsoni ako mei ai fonua

Ko e ki'i me'a eni ia na'a ku tokanga au ki ai. 'A ia ko e 'uluaki 'a eni pē ko ē 'oku talamai 'e 'omai e lipooti ko e me'a foki ia 'oku tau 'amanaki ki ai he ko e fokotu'u ko ē ke 'omai ha lipooti 'a ia 'oku hā ko ē he 4.1 he koe'uhī 'oku mahu'inga pē foki 'oku 'asi pē he lipooti ke tau ako mei he me'a ko ē na'e hoko. 'Oku ou tui ko e fo'i me'a mahu'inga ia 'i he ngāue ko eni. Ko e hā e me'a te tau ako mei he me'a ko ē na'e hoko ka toe hoko mai ha me'a tatau he kaha'u kuo tau 'osi lava 'o toe malu'i ange kitautolu mei ai, he koe'uhī ko e taha e 'ū fehu'i ia ko ē na'e fai 'emautolu kau Fakafofonga ki he Komiti pea mo e Pule'anga na'e anga fēfē 'a e hū mai 'a e Koviti-19 ki Tonga ni, ka ko e 'uluaki na'e pehē mai 'oku te'eki ke ma'u e hingoa ia e 'ū vaka ko ē ngalingali ko nautolu ngalingali na'e ha'u ai 'a e ...pea toe taha puke ongo tama pailate pea toe talamai he lipooti ia na'e 'ikai ke 'i ai ha *contact* ia 'a ia 'oku ki'i hangē

‘oku ki’i tu’u fehulunaki ‘a e fo’i kongā ko ia ka ko u tui ‘e kau mai he lipooti ke fakama’ala’ala mei he lipooti ko ē mei he Pule’anga ‘a e fo’i kongā ko ia.

‘I he taimi tatau na’e pehē ia tukukehe ‘a e fo’i kongā ia ko ē ki tahi kuo ‘i ai e vailasi ia kuo ‘i heni pē ia kimu’a hangē na’e ‘i Vava’u ia pea mahino mai ia tā na’e ‘i ai mo e ki’i matāmama ia ‘i he tafa’aki ko ē ki he mala’evakapuna nai, ka ko u tui ko e ngaahi me’a pē ke fakama’ala’ala mai ko e fu’u ngāue lahi pea ‘oku ‘ikai ke tau lava ‘o sio ki he me’a ko eni ‘i he’ene hū mai ka ko e me’a mahu’inga ko e hā leva e lesoni mahu’inga ko ē te tau ako mei heni ke hoko mai ha me’a pehē he kaha’u he ko u tui ‘e toe hangē pē ko e fakamatala kuo fai he Potungāue Mo’ui pea mo e Kautaha Mo’ui...

<007>

Taimi: 1050-1055

Taniela Fusimālohi ; ...’o māmani. Ko e ‘unu’unu atu eni ia ‘atautolu ke toe ha’u ‘a e ngaahi me’a pehē ‘i he kaha’u ka ‘oku fiema’u ia ke tau hanga ‘o malu’i ange kitaua.

Ko hono ua Sea ‘oku mahino pē ko e fakatokanga ko e *siren* na’e ‘ikai ke lava ia fai ha tokanga. Ka ko e me’a ko eni na’e hoko, ko e fakamatala ko ia na’e ‘omai mei he ngaahi Potungāue kaunga tonu ko eni ki he pā ko ia ‘a e mo’ungaafi, ko e ‘aho Falaite na’a nau ō ki he mo’ungaafi ‘o sio pea nau foki mai pea ‘i he pongipongi Tokonaki na’a nau kaniseli ai ‘a e pehē kuo nonga pē ia he ‘ikai ke ‘i ai ha fakatamaki ia ‘e hoko ki ha peaukula. Pea ko e 5:00 efiāfi pē kuo pā e mo’ungaafi ia. ‘A ia na’e nofo e tokanga ‘a e kakai pea na’e mahino ia he efiāfi ko ia lele ai pē fakamāketi he Hala Vuna mo e ngaahi me’a ko ia kuo ‘ave ‘e ia tokanga ‘a e kakai kuo ‘osi to’o e fakatokanga ia.

Te’eki ai ha me’a fakaongo le’olahi ‘a ‘Eua

Ko ‘Eua ‘ikai foki ke ‘i ai ha me’a fakaongo le’olahi pehē ia. Kae me’a mālie na’e ‘osi ‘asi ‘a e faka’ilonga ia pea ko u tui na’e ‘aonga ai e ako ko ia na’e fai ‘e he *MEIDECC* ki he kau ‘Ofisakolo mo e kakai, Na’e ‘osi ‘asi e faka’ilonga ia ai na’e ‘alu e vaka ‘amautolu ko e ‘Onemato ki he uafu ‘i he uike tatau pē, maha e tahi ia faka’ohovale kuo maha e tahi ia ‘o kamata toka ia he kele ko ia he lotu uafu. Pea toe foki mai pē tahi ia ‘o ‘alu hake ‘o ma’anu pea foki mai. Pea mahamahalo ‘a e ‘Ofisakolo mo e kau polisi kolo ko ia ‘a ‘Ohonua ‘e ‘i ai e me’a ia ‘e hoko pea nau teteki pē mo mahino kia nautolu. Ko e taimi ko ia na’e ongo ai e pā ko ia ‘a e mo’ungaafi ko e me’a fika ‘uluaki pē na’e fai ‘e he ‘Ofisakolo ko ‘ene lele mai ‘o ui kotokotoa e kau nofo ‘i lalo ‘i ‘Ohonua ke nau lele ki ‘olunga pea ko e ‘uhinga ia ‘enua hao.

Tokanga ke tonu ngaahi fakatokanga tukumai he Pule’anga fekau’aki mo natula

Ko e poini pē ‘a’aku ki he me’a ko eni ki he ngaahi Potungāue fekau’aki ke tonu ange. Ko e toki ‘osi eni ‘enua fakatokanga mai kia tautolu ‘e la’ala’ā māhina ‘e 2 ka ‘oku ‘ikai ke la’ala’ā ia ‘oku ‘uho’uha ia. Ko u tui ke tonu ange ‘a e fakamatala ia koe’uhi ko e malu mo e hao ‘a e kāinga.

‘Eiki Palēmia : Fakatonutonu atu e Fakafofonga ‘Eiki Sea. ‘Ikai ke ‘i ai ha taha ia te ne ‘ilo ‘a e natula. Tau ki’i holomui mei he tukuaki’i he ‘oku ‘ikai ke ke ‘ilo ‘e koe pē ‘e la’aa pē ‘e ‘uha ‘apongipongi. Fai pē lelei tahā ia e fatongia ‘o kinautolu fakafatongia ai kae ‘oua te ke talamai ‘e koe te ke ‘ilo ‘a e puna ‘a e mo’ungaafi ‘apongopongi pē ‘aefiāfi. Ko e fakatokanga

atu pē ia Fakafofonga ‘oua mu’a te tau tuhu holo ‘o *blame* ha kakai he ‘oku tau ‘ilo pē ngata’anga ‘o tautolu fakafehoanaki ki he mafi e ‘Otua mālō.

Taukave mahu’inga ke ako ngaahi lēsoni mahu’inga he me’a ne hoko ‘i Sanuali

Taniela Fusimalohi : Mālō Sea. Ko e anga pē ia e fakakaukau ‘a e motu’a ni ke tau toe tokanga ange pē mu’a mahino pē ia. ‘Oku ‘i ai pē fakangatangata ia e me’angāue ‘oku tau ngāue’aki mo e anga ‘etau maheni mo e taukei. Ko u tui ko e kakano pē ‘eku tokanga ‘a’aku ia ke tau toe tokanga ange. ‘A ia ko e ngaahi lēsoni mahu’inga ko ē ‘i he me’a ko eni kuo hoko, ke tau hanga ‘o *document* ia pea ko e me’a ia ‘oku tau tokanga ai ki he me’a ko eni ‘i he 4.1 ‘e ‘omai ha lipooti. ‘E ‘omai ai faka’ofisiale ‘a e ngaahi me’a kotoa pē ke tau tokanga ki ai he hoko ha fakatamaki pehé ni.

‘Ikai ke ngata pē ‘i he kakai ka ‘i he ngaahi kupu fekau’aki ko ia ‘i he Pule’anga ke nau toe tokanga ange ke malu’i e kakai. Ko nautolu ‘oku nau tu’u he laine mu’a ‘o malu’i kitautolu kakai. Pea ko e lipooti ko ia ke ‘omai ‘oku tau faka’amu ke hā mai ai ‘a e ngaahi me’a ko eni. Ko e hā ‘a e ngaahi lēsoni, ko e hā ‘a e ngaahi matāmama pea ko e hā ‘a e ngaahi me’a ‘oku totonu ke tau fai he taimi ni ke tau hanga atu ki he kaha’u ‘i ha ngaahi palopalema pehē. Ko u kole fakamolemole atu pē na’a ngali ‘oku ongo ‘eku malanga ‘a’aku ia ko u tukuaki’i ‘e au ha taha. ‘Ikai ko ‘eku ‘oatu pē ‘e au ‘eku fakakaukau ke tau tokanga ange ki he kaha’u ko e hā ‘a e ngaahi lēsoni mahu’inga ko ia tau ako mei heni ke ‘omai mu’a ia he lipooti ko ē pea ‘omai ‘a e ngaahi mo’oni’i me’a ke tau ako mei ai ki he kaha’u, Mālō Sea.

Fakama’ala’ala ki he ngaahi makatu’unga ne ‘ikai lava tuku mai Pule’anga ‘uhinga ki he hū mai KOVITI ki he fonua

Lord Tu’iha’angana : Sea mālō ‘aupito e ma’u faingamālie Sea. Tapu mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea pea tapu atu ki he Hou’eiki ‘o e Fale Alea ‘o Tonga. Ko u ki’i tu’u pē au ‘Eiki Sea he ki’i faingamālie nounou ko eni ke u lave ki he me’a ko eni ko ē kae toki ‘omai ha me’a ‘a e Pule’anga ko e ‘uhinga pē ko e lekooti ‘a e Fale ki he me’a ko eni ko ē na’e me’a ki ai ‘a e Fakafofonga ‘Eua. Ka ko e mei hangē mei he tafa’aki ‘e taha, ko e ‘uhinga hangē ko e me’a mahu’inga ko eni ‘a eni ko ia na’e ‘osi me’a ‘aki ‘e he ‘Eiki Sea e Kōmiti fekau’aki mo e hoha’a ko ia ko e hā e me’a ko ia na’e hū mai ai ‘a e mahaki ko eni KOVITI 19 ki he fonua. Na’a ku tui pē pea ko u tui pē ‘Eiki Sea na’e ‘i ai ‘a e ngaahi ma’u kehekehe, pea hangē pē ko ia na’e me’a’aki ‘e he Sea ‘o e Kōmiti ko e tu’u eni ‘a e Kōmiti ko e tali ki he, ‘e toki ‘omai ‘e he Pule’anga ‘a e ngaahi. Ka ko e ‘uhinga foki na’e ‘ohake ‘e he Fakafofonga ...

<008>

Taimi: 1055-1100

Lord Tu’iha’angana: ... ‘a e ‘uhinga ka ‘oku mahino pē ‘Eiki Sea mei he me’a ko eni na’e ma’u ko eni ko ē he ‘ū fokoutua he Kōviti pea ko u fanongo ki he ngaahi me’a ko eni pea ‘omai e ngaahi tali mei he Pule’anga he na’e mahino pē ‘Eiki Sea ‘a e hū mai ko eni ‘a e, na’e fai e ngaahi ‘a e hoha’a kehekehe pea na’e pehē foki he ngaahi ma’u ‘e ni’ihi tālāngā holo ‘i tu’a na’e liliu, liliu e ngaahi founa ngāue ia pē ko e *protocol* ko ē na’e ngāue’aki he Pule’anga ki he taulangá mei he me’a ko ē na’e kamata mai ‘aki ‘a e ngaahi founa ngāue ko ia mei he ta’u ‘e ua ko eni ko eni ki he kamata hā mai ko ē ‘a e mahaki faka’auha ko eni. Ka na’e mahino ‘Eiki Sea na’a ne tali ko ē na’e ‘omai mei he Pule’anga na’e fai leva hono vakai’i na’e hoko pē me’a ko eni pea fai hono vakai’i e kau ngāue ko eni pē ko e *assessment* na’e mahalo na’e

fengāue'aki ai e Pule'anga pea toki fakatonutonu mai mo e Pule'anga Nu'usila 'o fakapa'anga e, ke vakai'i ange pē ko e hā e me'a na'e, 'a ia 'oku mahino mei he, pea na'e ma'u mai e lipooti ko ia 'Eiki Sea na'e 'ikai ke liliu ha founa ngāue ia. Na'e, ko e founa ngāue pē eni na'e, na'e fakahoko mai 'aki na'e te'eki ke liliu ha founa ngāue, ka 'oku mahino pē 'a ia 'oku mahino pē ko e hā e me'a na'e hokó hangē na'e 'osi lave ki ai, 'a ia 'oku mahino ka na'e mahino pē ko e hū mai 'i he'etau taulanga pē ko e vakatahí tokaange ha vaka he ngaahi vaka uta koloa mei tu'apule'angá na'e hū mai ai 'a e, ka ko e me'a ia na'e tu'u he taimi ko iá he ko e me'a na'e fiema'u he Pule'anga fakafou he 'ū va'a fekau'akí. 'Oku ma'u pē hingoa ia e ngaahi vaká he lekooti ko eni ko ē 'a e Pule'anga mo e taulangá ka 'oku mahino foki ko e vakai ke kole ki he ngaahi kautaha vaká pē ko fē pē na'e 'i ai ha kau kauvaka na'e ma'u ko ē 'e he vailasí 'i ha mahino 'i he hoko atu ko ē 'enau folau mei Tonga ni.

Ko e ngaahi me'a ia na'e faingata'a Sea he 'oku 'ikai ke pōpula mai ha kautaha vaká ia ke 'omai ha'ane fakamatala. Ko e kole atu pē ngaahi me'a ko ia ngaahi fakamatala ko iá na'e fiema'ú ka ko u tui pē ko e 'a ia 'e toki 'omai e lipooti kakató ko e fiema'u e kole ko ē mei Tonga ni ko ē ki he ngaahi kautaha vaka ko ē na'e mahino na'e mavahe mei Tonga ni 'i he ngaahi taimi ko ē 'oku mahamahalo'i na'e hū mai ai e vailasí ke 'omai e ngaahi fakamatala ko iá 'oku mahino 'oku 'ikai ke 'i ai ha, ha, 'ikai ke pōpula mai ha kautaha vaka ia pea 'oku 'ikai ke u lave'i 'e au pē 'oku a'u ki he 'aho ni kuo 'osi 'omai 'e ha kautaha vaka ha lipooti ki he Pule'anga 'o 'omai 'enau kau kauvaka na'e puke he' enau mavahe mei Tonga ni pē 'ikai.

Kaikehe ko u tui 'Eiki Sea hangē pē ko e me'a atu ko ē 'a e 'Eiki Sea 'o e Komiti mo e ngaahi me'a ko eni 'oku 'osi hono fakahokó pea 'oku tau, neongo kuo, kuo tau maliu e anga 'etau, e fekau'aki mo e faingata'a ko eni he taimi ni 'oku tau mei foki ki he nōmoló kae hangē pē ko e, ko e lipooti ko eni 'a e komití ko u tui pē 'e toki fakakakato mai pē he Pule'anga ia e ngaahi lipooti fekau'aki mo ia.

Ko ia ko e ki'i lave pē 'Eiki Sea ke fakamahino'i e ngaahi *issue* ko ia ko e lekooti 'a e Fale Alea mo e me'a mai 'a e Hou'eiki mo e kakai 'o e fonua mālō Sea.

'Eiki Sea: Me'a mai 'Eiki Palēmia.

Tui Pule'anga tonu ke toe fepotalanoa'aki Komiti Sosiale mo e ngaahi Potungāue fekau'aki Pule'anga

'Eiki Palēmia: Tapu mo e Feitu'u na Sea. Tapu mo e Hou'eiki Mēmipa 'o e Fale Alea. Ko e 'oatu pē ha ki'i tokoni pē ki he lipooti ni. Fakamālō heni ki he Sea 'o e Komití kae 'uma'a 'a e kau Mēmipa 'o e Komiti Sosialé hono fakakakato mai ko eni e lipooti ko eni mahu'inga ko eni he taimi mahu'inga na'e hoko aí.

Fakatatau ko eni ki he fakamatalá ko u tui mahalo ko e 'aonga ke toe ui he Sosialé ha'anau komiti ke lava mai 'a e, kinautolu mei he Potungāue Mo'ui mo e ngaahi kupu fekau'akí ke toe fai pē ha talanoa *update* 'o e 'a e lipooti ko eni faingofua ai mo e lelei ange ia ke fai ha fepōtalanoa'aki ke ma'u ai ha ngaahi fakamatala 'oku toe fiema'u ki he komití 'e Sea.

Fekau'aki ko eni pea mo e *tsunami* hangē ko ē na'e me'a ki ai e Sea 'o e Komití 'oku, na'e fai mai e ngaahi tesi pea kuo tu'u mateuteu 'a, 'a hangē pē ko ē ko e me'a 'a 'Eua 11 mahu'inga 'aupito ke tau ako mei he ngaahi me'a na'e hokó ka ai ha me'a pehē he kaha'ú pea fakatauange pē 'e fakasi'isi'i ai 'ene uesia 'etau mo'uí mo e uesia e fonuá pea 'oku tau tui tatau pē ki he faka'amu ko iá ke 'o hangē pē ko ē 'oku mou mea'í Hou'eiki na'e toki to'o ni pē 'etau *state of*

emergency ka ‘oku ‘i ai ‘a e ‘a e ngāue lahi ke *update* ‘a e ngaahi me’a ‘oku mau ako mo ha me’a ‘oku tonu ke tau ako mei he me’a ko eni na’e hokó. ‘Ikai ke ngata pē ‘i he *COVID-19* kae ‘uma’ā foki ‘a e Hunga Tonga Hunga Ha’apai.

Tapou ki he kakai mahu’inga ngaue’aki founa faka’ehi’ehi ko e mahino kei tokolahi kei puke he KOVITI

Ko e ki’i me’a pē ‘e taha Sea ke fakamanatu atu pē ki hotau kāingá ‘oku kei lahi pē ‘a e Kōviti ...

<009>

Taimi: 1100 – 1105

‘Eiki Palēmia: ... Hangē ko ia ko e līpooti fakamuimui maí na’e uike kuohilí na’e toko 16000 ‘a kinautolu na’e puke ‘i Nu’usilá. Pea ‘oku fakatauange ange pē ‘oku tau kei tauhi pe ‘a e ngaahi tau pehē ngaahi faka’ehi’ehi na’a tau anga ki aí he ‘oku kei lahilahi. Kapau ko e 16000 ē ‘i he uike ‘e 1 ‘i Nu’usilá ko e fo’i puna mai pe ‘e taha ‘o a’u mai ki Tongá ni.

‘A ia ko e kole pē ia ko ē kia kimoutolu fanongo mai ‘i he ngalu’eá pe ko e ‘i Tonga ní ke ki’i kātaki pē ‘o kei, ‘i ai pe ha faingamālie pea ngāue’aki pe ‘a e ngaahi founa ko iá he ‘oku kei lahi pe ‘i hotau kaungā’apí ‘a e Kōviti 19.

Ko e konga foki ‘a e ngāue ‘a e Potungāue Mo’uí Sea he taimí ni ko e feinga’i mai ‘a e faito’ó. ‘Oku ‘ikai ko ha faito’o eni ia tau pehē ke sai ka te ne fakasi’isi’i ai e faingamālie ke puke lahi pe pekia ai ha taha meí he Kōviti-19. ‘A ia ‘oku ‘ikai ke ngata pē hono teke huhú kae toe teke pe mo e faito’o ko ē tautautefito kia kinautolu ko ē ‘oku lavea ngofuá, kinautolu ‘oku matu’otu’a angé, nautolu ‘oku ‘i ai honau ngaahi mahaki tauhí ke lava pe ‘o toe tokoni pe ke fakasi’isi’i ai ha me’a ‘e ala hoko kianautolu.

Sea ko e ki’i tokoni pē, ko e me’a ki he langá pea mo e ‘ū alā me’a pehē lava pē ‘o fai ha talanoa ki ai. Ka ‘oku sai pē ‘oku ‘i heni mo e Minisitā ‘i he Potungāue ko iá ka ko e fakama’ala’ala pe mo e tokoni atu ki he feme’a’aki ‘oku faí Sea, mālō.

‘Eiki Sea: Me’a mai ‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua.

Tui ko e taau mo e fakamatala fakapotopoto e Lipooti na’e fakahoko mai Sea e Komiti ki he Fale

‘Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua: Kātaki pe ‘Eiki Sea, kātaki pē ‘Eiki Palēmia ko u ki’i hoha’a pē ‘e ‘Eiki Sea kae ‘uma’ā e Sea e Kōmití ‘i he fehu’i ‘oku ‘omai ko ē ko ē ‘e he Fakafofonga mei ‘Euá. Ko e fakapotopoto tahá ē līpootí kuo tuku mai ‘e he Sea ‘o e Kōmití. Ko e me’a ko ē ‘oku tokanga mai ki ai ‘a e Fakafofonga ‘Euá ke tānaki hake ‘a e līpooti ke mālie pea faka’of’ofa. Ko e tu’u ko ē ‘a e līpootí, ko ‘ene taau ē mo ‘ene fakapotopotó. Ko e me’a ko ē ‘oku me’a mai ki aí ke toe fakalahi mai ‘a e līpootí ke kakató,

‘Eiki Sea na’a mou me’a pe he taimi ko ē ko ē na’e tō ai ‘a e fu’u mo’ungaafi na’e mate ai fonua ni ia ha uike ‘e 3. Na’e ‘ikai ke toe fai ha fe’iloaki pe toe fai ha fe’ilongaki hala, ka ko e me’a ko ē ‘oku me’a mai ki ai ‘a e ‘Eiki Fakafofongá ‘oku faifai pea te tau tānaki atu ki he mo’oní mo e totonú ke ngali lelei ‘a e līpootí. Ko e totonu ē mo e mo’oní ‘okú ne ‘omai pea

mo 'ene ngaahi faka'amu ke 'i ai ha *siren* na'e 'ikai ke 'i ai ha *siren*. Na'e 'i ai e me'a ia na'e fai e tōnounou ai, ka ko 'ene fakapotopoto ē 'a e līpootí.

'Oku ou manavasi'í ko hono 'uhinga he na'e 'i ai foki e ngaahi talanoa ia na'e 'omai. Pea na'e pehé ni e talanoá. Kuo tu'utu'uni 'e he Pule'angá 'a e fakapotopotó pea 'omai kātoa foki e ngaahi vaká ia 'ikai ke nau lava nautolu 'o hū mai ki he fonuá ni he na'e 'i ai e tu'utu'uni ai. Ko ia ai na'e fai e tu'utu'uni 'a e vaká ke nau ōmai nautolu 'o tuku mai e koloa. Pea 'i he'ene pehé na'e hū mai ai 'a e mahaki faka'auhá ki he fonuá ni. 'Oku 'ikai ke loto e fonuá ni ki ai. Ka ko e ngāue ia 'a e kakai kehe ia mei tu'apule'anga na'a nau fai honau fatongia ki he vaká, tuku mai e 'ofá, ke fai'aki e mo'uí he 'oku 'ikai ke nau 'ilo ki he tu'unga 'oku 'i ai e fonuá.

Kaikehe 'Eiki Sea 'oku ou fakamālō atu au he Sea ko ē Kōmití he fakapotopoto 'a hono 'omai 'a e līpooti ko ení pea tau tuku ai ka e tuku ke toki tātānaki atu 'i he Pule'angá. Ko e me'a ko ē ko ē ki hono, 'e 'oatu leva 'a e ngaahi 'uhinga ia 'o mālīe e līpootí ka e 'osi angé ia 'oku 'ikai ke lava ke fakapapau'i.

Ko Nu'usila na'e 'i ai e fu'u mo'unga afi na'e pā 'i 'Okalani, 2019. Na'e lavea ai e kau takimamata ai pea na'e lavea ai na'e 'ikai ke 'ilo 'e Nu'usila ia e taimi na'e pā ai e fu'u mo'unga afi lolotonga ko ē 'oku fai 'a e 'a'ahi ko ē takimamatá.

Ko 'eku hanga pe 'o 'oatu 'Eiki Sea ...

<010>

Taimi: 1105-1110

'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Fakalotofonua: ... ko u fakamālō ki he Sea 'o e komití 'i hono 'omai 'a e lipooti lelei mo ha lipooti taau mo ha lipooti 'oku mo'oni. Mālō 'Eiki Sea.

Mo'ale Finau: Sea ki'i fakahoha'a atu. Tapu ki he Feitu'u na 'Eiki Sea, fakatapu atu ki he 'Eiki Palēmiá pehé ki he'ene Kapinetí, fakatapu atu ki he Hou'eikí mo e Kakaí.

Kole ke 'omai Pule'anga ha Lipooti fakalukufua ki he'enua ngāue na'e fakahoko lolotonga fakatamaki hoko 'i Sanuali

'Eiki Sea ko u tu'u pē ke u fakahoha'a atu mei he *issue* mahu'inga ko ení. Ko u ongo'i pē ko e, 'oku mafatukituki pea mahu'inga 'a e me'a ko ení 'oku tau talanoa ki a'í 'i he momēniti ko ení 'Eiki Sea. Te'eki ai ke fehangahangai e fonuá ni 'Eiki Sea pea mo ha fa'ahinga *disaster* pe ko ha fa'ahinga palopalema mafatukituki 'o hangē ko e me'a kuo hokó. 'Oku ou tui 'Eiki Sea ko e laumālie ko ē na'e 'oatu he Fakafofonga 'Euá 'oku ou tui ko e laumālie, na'e 'oatu 'a 'ene fokotu'ú 'i he laumālie 'ofa.

'Oku 'oatu e fakakaukau ko ení 'Eiki Sea 'oku ou tui 'oku 'i ai e totonu ke 'omi 'e he potungāue kotoa pē mo e *ministry* kotoa pē 'enua lipooti, fekau'aki pea mo honau fatongia mo 'enua ngāue na'e fai 'i he me'a ko ení na'e hoko he fonua ko ení 'Eiki Sea. 'I he'etau 'i he fale ko ení 'Eiki Sea 'oku kakato heni e kau Minisitā. Hangē ko e me'a na'e me'a'aki 'e he Minisitā ko ení mei he *MIA* ko e lotú 'Eiki Sea ko e laumālié ke tau tānaki ha me'a ki he, ki he ola ko ení 'o e fakataha 'a e komití. Ko e laumālie 'Eiki Sea ke fakatahataha'i 'a e ngāue na'e fakahoko 'e ha kupu kotoa pē 'o e fonuá fekau'aki pea mo e me'a ko ē na'e hoko he fonuá 'Eiki Sea.

Ko ia ‘i he’ene pehē ko u tu’u pe au ko u kole pe au ki he ‘Eiki Palēmiá pea mo e Pule’angá ke tau hanga mu’a ‘o ‘omi ha fo’i lipooti fakalukufua ‘a e ngaahi potungāué ki he anga ‘enau hanga ‘o tēkolo’i ‘a e me’a ko ē na’e hoko hotau fonuá. Ko e ‘uhingá ‘Eiki Sea he ‘oku te’eki ai ke fai ha lipooti pehē ia ko e, ko e anga ko ē ‘etau, na’a tau hanga ‘o tēkolo’i e me’a ko ení fakafonua ...

Lord Tu’ilakepa: Sea ko u ki’i kole pē pe te u tokoni ki he Fakafofongá. Tali pē he Feitu’una? Ko e lipooti ko ení ‘oku ‘osi ‘omai ko e lipooti ko ē ‘a e Potungāue ko ē ‘a e Ngaahi Ngāue Lalahí. Kapau te ke me’a ki ai ‘oku ‘asi mai e ‘ū me’a ko ena ‘oku ke tokanga ki ai. Taimi ia ke ‘ohake ai ‘a e fiema’u ‘o felāve’i mo e me’a ko ení. Kapau te tau ‘ai ke ‘omai kotoa e ‘ū potungāué, Sea ko u tui he’ikai ke toe ‘i ai ha taimi kehe. Ko e ‘uhinga ia ‘oku ‘ai ko ē *annual reports* ke nau lipooti mai. Hā e tu’unga na’e ‘i ai e fale, hā e tu’unga na’e ‘i ai e mate, ‘omai mei he Potungāue Mo’uí. ‘E fou kotoa mai e me’a ko iá ki he Fale ko ení ‘Eiki Sea. Ko ‘eku fie tokoni atu pē ki he Feitu’u na.

Tui ko ha Lipooti fakalukufua mei he Pule’anga he fakatamaki ne hoko ko ha me’a ke tataki & ako ai fonua

Mo’ale Finau: Mālō ‘aupito ‘Eiki Nōpele. Sio ko e laumālie ko ē me’a ko u ‘ohake hení ‘Eiki Sea koe’uhí he ko e taimi ko ē na’e hoko ai e palopalema ko ení ‘Eiki Sea na’e, na’e fakahoko leva ‘e he ngaahi tapa kehekehe pe ko e sino kehekehe e fonuá ‘enau ngāue ki ai. Pea ko e taimi ko ē ‘oku ‘omai ai ‘a e lipooti ko ení he komiti ‘Eiki Sea, ko u fakakaukau fēfē mu’a ke tau hanga ‘o fokotu’u ki he Pule’angá ke fakamā’opo’opo mai ‘a e ngāue na’e fai ‘e he sino kotoa pē e Pule’angá. Pea hoko leva ia ko e fakahinohino ki hotau fonuá ‘i he’etau ‘unu atu ki he kaha’ú. He ‘oku ou tui ‘Eiki Sea na’e fo’ou ‘a e me’a ko ení ki he fo’i sino kotoa pē. ‘Ikai ke u tui ko ha ngāue eni ‘e lahi ka ‘e hoko eni ‘o hangē ia ke ne tataki ‘etau fononga ki he kaha’ú. Pea neongo pē kapau ko ha ngāue ‘oku fo’ou ka ko u tui ko hono toki fakahoko eni he Fale Alea ‘o Tonga ‘Eiki Sea ha fa’ahinga kole pehé ni ke ne ‘omai ke hoko ia ko e kongā e lipooti ko ení. Pea ko ia ‘oku ...

‘Eiki Sea: ‘E toe ‘oatu pē ho taimí koe’uhí ko ‘etau tu’utu’uní.

Mo’ale Finau: Mālō.

‘Eiki Sea: Kole atu Hou’eiki ke tau mālōlō.

(Na’e mālōlō ‘a e Falé.)

<002>

Taimi: 1135-1140

Sātini Le’o: Me’a mai ‘a e ‘Eiki Tokoni Sea ‘o e Fale Alea. (*Lord Tu’iha’angana*)

‘Eiki Tokoni Sea: Mālō Hou’eiki, hokohoko atu pē ‘etau feme’a’aki. Hangē pē ko ení ‘oku mea’i ‘i he lipooti ko ení na’e tokanga pē he ‘oku kei takai holo pē KOVITI ‘i hotau lotofale tauhi lelei pē ke fai ‘etau ngāue. ‘E ... ‘io 12, Fakafofonga Ha’apai 12.

Mo’ale Finau: Mālō ‘aupito ‘Eiki Sea, tapu atu ki he Feitu’u na. Sea ‘oku mahalo ko ha ki’i miniti pē ‘e 2 pea u fokoutua au ki lalo ‘Eiki Sea. Ko u ki’i fakahoha’a atu pē au ia te’eki ai

ke hoko ha me'a pehē ni 'i he fonua ni. Pea 'oku ou tui 'Eiki Sea 'e kehe e ia mei he Līpooti Fakata'u ko ē angamaheni. Ko ia 'i he'ene pehē Sea 'oku ou tui au kuo fe'unga 'eku fakahoha'a, 'oku ou tui 'oku mea'i pē ia 'e he 'Eiki Palēmia mo e Pule'anga, ke 'ai pē a ha fo'i lipooti fakalukufua taha 'o hoko ia ko hono līpooti fakalukufua ia 'o e KOVITI, pea mo e *Volcanic Eruption* na'e hoko ki he fonua, pea fakatahataha'i kātoa, ko hono mo'oni 'Eiki Sea, na'a ku 'i Ha'apai 'i he taimi na'e hoko ai 'a e me'a ko eni, 'uluaki 'i ai pē ngaahi me'a ia na'e tōnounou 'i he ngaahi kupu 'e ni'ihi. He na'e hū mai foki 'a e ngaahi kupu kehekehe mahino pē na'e 'i ai 'a e *cluster* ia na'e fokotu'u 'e he *MEIDECC*, ka na'e kei 'i ai pē foki 'a e ngaahi kulupu kehekehe, tau pehē Potungāue Polisi, Sotia, ko e ngaahi potungāue kehekehe. Na'e 'i ai pē 'enau ngaahi hū mai 'Eiki Sea 'o to'o 'a e fatongia 'oku taau pē ke fakatahataha'i, koe'uhí ko 'etau 'alu ko ē ki he kaha'u pea hoko ia ko e *guideline* ke tau fononga mo ia ki he *disaster* hoko pē ko fē pē ha taimi 'e hoko ai 'Eiki Sea.

Ko e laumālie 'Eiki Sea 'oku 'oatu 'e he motu'a ni, ...

<005>

Taimi: 1140-1145

Mo'ale Finau: ...Mama'o ke u fokotu'u atu ha fakakavenga ke fakakavenga'i hano fo'u ha fo'i lipooti fakafokifā koe'uhí ko e komiti ko eni 'ikai 'Eiki Sea. 'Oku ou fokotu'u pē fakakaukau 'Eiki Sea ko e 'ave pē ki he Pule'anga na'a hoko 'a e 'ū me'a ko eni kuo hoko ke fakatahataha'i ā 'o fa'u pē ha fo'i tau pehē ko ha fo'i faile pē 'e taha pea hoko ia ko e hisitōlia 'o 'etau ngāue na'e fakahoko ki hotau fonua 'Eiki Sea. Pea tau fononga mo ia ko 'ene hoko pē ha me'a pehē te tau foki pē ki he *guideline* ko e hā ha ngaahi me'a na'e matavaivai tau *step forward* laka mei ai 'unu kimu'a. Ko ia pē 'Eiki Sea fakamālō pea mo e taha pē faka'osi 'Eiki Sea ki'i 'api 'e ua na'e holo ia he *eruption* 'i Ha'apai 'Eiki Sea 'i hoku vāhenga to'o ia mei he lisi ko e toki taa ni mai ke u kole ange ki he Pule'anga 'ai ā mu'a ia ko e kongā e lipooti ke si'i 'omai e ongo ki'i 'api 'e ua ko eni ke fakafoki mai ki he lisi ke fakakakato 'a e me'a na'e hoko he vahefonua Sea mālō Sea ma'u faingamālie.

'Eiki Tokoni Sea: Mālō 'aupito Ha'apai 12. Ko u tui pē ko e ngaahi me'a mahu'inga ia he'etau feme'a'aki he lipooti mahu'inga ko eni ko 'etau fepoupouaki fetokoni'aki 'oatu e ngaahi fakakaukau 'oku ou tui 'oku me'a lelei pē ki ai 'a e 'Eiki Palēmia mo e Hou'eiki Minisitā mo e Pule'anga hangē pē ko e fokotu'u mai e lipooti me'a mahu'inga ia ke tau fakatokanga'i mo 'ai e ngaahi me'a faka'ofisiale ko ia na'e 'ohake 'aneafi lipooti mo e me'a he kuo tau ako ka toe hoko mai ha me'a pehē 'oku mahino 'oku tau toe fakalalakaka ange e fakahoko fatongia mo e ngaahi me'a ko ia fakamālō atu he feme'a'aki Hou'eiki. 'Eiki Nōpele Fika 2 'o Vava'u.

Lord Tu'ilakepa: Tapu pē mo e Feitu'u na 'Eiki Sea pea kole pē Sea ke u fakamalumu atu pē 'i he fakatapu kuo 'osi fai he Feitu'u na kae 'uma'ā 'a e Hou'eiki 'o e Fale 'Eiki ni 'Eiki Sea. 'Eiki Sea 'oku ou fakamālō atu ki he Sea 'o e Komiti mālō e ngāue lahi fakamā'opo'opo mai e 'uuni me'a me'a ko ē na'e fai e hoha'a lahi taha ki ai e kakai e fonua 'Eiki Sea 'o hangē ko ia ko e me'a na'e fai e feme'a'aki ki ai 'o kau ki he fakatamaki fakaenatula ta'e'amanekina 'e hoko ki he fonua ni ka na'e uesia kotoa e fonua ni.

'E Hou'eiki Pule'anga ko e me'a pē na'e ki'i fai e tokanga mo e hoha'a koe'uhí kia au Sea 'oku ou sai'ia 'oku fa'a faingata'a'ia pē he fa'a tu'u ki 'olunga ko ho'o fa'a me'a 'i hoku tafa'aki, ka ko e taimi ko ē 'oku ke me'a hena ko u ongo'i leva ko u ki'i tau'atāina ho'o me'a atu ki hena pea ke fakamolemole pē Sea ka u 'oatu pē hoku loto mo'oni 'o'oku Hou'eiki

Pule'anga. Ko e talu e fai 'a e hoko 'a e palopalema ko eni na'a ke mea'i lelei pē na'a ta talanoa na u tā atu ki he Feitu'u na ko e Minisitā Leipa ko e tokotaha ia na'e Kalake pē na'e CEO he Fale ko eni 'Eiki Sea. Hoko e fakatamaki fakanaatula ko ē ki Niua 'o hake e *tsunami* 'i Niua ma lolotonga 'i *Tanzania* 'i he taimi ko ia. 'Oku mou mea'i Hou'eiki na'e tuku kotoa kotoa e ki'i folau na'a ma 'alu ai ka ma foki mai koe'uhí na'e 'i ai e mate ai, mea'i lelei he 'Eiki Minisitā ko eni ma foki mai na'a ma ongo'i ko e fu'u Fale eni 'oku ma'uma'uluta, Fale eni 'oku tānaki ai e lelei mo e me'a kotoa he fonua tānaki he Fale ko eni Fale Alea. Ma tau mai ki heni 'o ui Fale foki mai e Palēmia mo e kau Minisitā e 'aho ko ia 'o lipooti mai e tu'unga 'oku 'i ai 'a e fonua mo e fakatamaki 'oku hoko 'i Niua.

Kole ki he Pule'anga ka toe hoko ha fakatamaki fakaenatula pea tomu'a ui ha fakataha Kapineti mo e Fale Alea kae 'ikai ko e mitia

Sea ko e 'uhinga e me'a 'oku ou tu'u hake ai Hou'eiki Pule'anga ko 'eku kole pē kia moutolu Hou'eiki Pule'anga ka toe hoko ha palopalema ko u kole atu 'oua te mou toe 'ai 'a e *social media* ke mou feme'a'aki moutolu kae li'aki e si'i kau Mēmipa e Fale Alea, ongo 'aupito 'aupito kau au ia he hoha'a lahi taha ki he Feitu'u na 'Eiki Sea hangē ko ē 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha 'aonga ia e kau ni'ihi kuo fili 'e he kakai 'o e fonua ke nau fakafofonga'i e kakai mo honau ngaahi 'elia takitaha pea u ha'u pē au Sea koe'uhí ko e tu'utu'uni e Feitu'u na ke sea 'a e tokotaha ko eni pea ko e sea pē ia he *Social* ...

<007>

Taimi: 1145-1150

Lord Tu'ilakepa : ... 'i he totonu 'a e Fale. Ka kiate au na'e mei melie ange kapau na'e fakataha fakalūkufua, he na'e 'i ai 'a e ngaahi me'a ia na'e totonu ke mau fehu'i atu 'Eiki Palēmia 'i he 'aho ko ia. Ka ko e 'aho ni 'ikai tonu ke toe fai ha fehu'i ia 'osi ia. Ka ko 'eku kole pē 'a'aku ka toe hoko mai ha palopalema 'oua te mou toe *Press Conference* mo e *Media*. Ui kimautolu kau Mēmipá ui e kau Fakafofonga e Kakai ui mo e tēpile ko eni pea mou me'a mai ki Falé ni ke tau 'uuni e 'ū me'a kotoa pē he Falé ni pea 'e ongo'i 'e he taha kotoa pē he fonua ni 'oku tau'atāina ange ia pea melie ange 'a e tali 'oku fai 'e he Falé ni fakalotofale ka ko e kakai 'oku nau falala ki ai.

Tui 'ikai taau ke toe fakahu mai Pule'anga ha lipooti ki he Fale Alea

'Anenai 'oku ou fanongo ki he me'a 'a e taha 'oku pehē kau ki he mahaki. Hou'eiki 'oku ou kole atu ki he kakai e fonua tuku ā ia. 'ikai ke toe 'aonga ke tau fakatotolo'i 'etautolu pē ko e ha'u 'a e mahaki mei fe'ia, kuo 'osi pea kuo fai 'a māmani he taimi ni 'Eiki Sea. Ko hono mo'oni 'oku totonu ke toutou 'asi mai pea ho'ata atu mei he Fale ko eni, fakahā ki he kakai 'o e fonua kuo sai 'a māmani, 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha to e mahaki fakalilifu.

Vikia ngaahi polokalama huhu malu'i Potungāue Mo'ui

Ko 'eku toki foki mai eni 'Eiki Sea na'a ku 'alu ki 'Amelika. 'ikai ke mau toe tui 'Amelika ia. tau'atāina e kakai takitaha foki 'o fai 'ene ngāue. 'Oku kei tu'u tailiili pē kakai he taimi ni koe'uhi ko e hā, koe'uhi ko e tafa'aki pē 'e taha 'oku nau fai 'a e tu'utu'uni. Kapau na'e 'omi ki Fale ni, hangē ko e ki'i me'a ko eni 'oku ou talanoa ki ai 'Eiki Sea, 'e 'osi ongo'i 'e he kakai 'oku nau tau'atāina. Kei fakatokanga'i pē 'e au 'i Tonga ni 'oku 'i ai pē ni'ihi ia 'oku *mask*.

Hū atu he falekai ko eni 'a e *Sabrina* koā 'a pē 'i he *One Way*, kei ta'ofi pē kakai 'i tu'a pea 'oku tau'atāina pē pisinisi ia ko ia.

'Oku 'i ai 'a e fo'i me'a mālie 'oku ou hanga 'o lave'i 'Eiki Palēmia he folau na'e fai ki 'Amelika. Tō e mahaki poliō 'i Niu 'Ioke pea 'oku 'unu leva 'a 'Amelika ke nau huhu. Fu'u me'a ko eni ia na'e 'osi fai ia 'e hotau Tu'i, tapu pē mo Ia 'i he ngaahi ta'u mai ia kuo 'osi huhu poliō 'a e fonua ni pea na'e huhu 'a e tokotaha kotoa pē. Mahalo ko e Fakafofonga Fika 13 pē 'oku te'eki ke huhu poliō kei si'i foki ia he taimi ko ia. Tautolu kotoa ko eni mahalo Mēmipa e Fale ni 'osi huhu poliō kotoa 'Eiki Sea. Ko e 'ata ia e mahu'inga hono teke 'e he Potungāue Mo'ui 'a e kole ki he kakai e fonua ke huhu 'i he mahaki ko eni KOVITI. Pea u mālie'ia he ni'ihi 'oku 'ikai ke huhu ko u toki ma'u 'a e ki'i fakamatala mālie 'aupito mei he Potungāue Mo'ui. 'Ikai ke loto ke huhu ka ko e 'ai ke folau takai mai e motu'a kole ke huhu mu'a ia kae lava 'o folau. Ko e fa'ahinga 'ata ia 'oku ton uke hanga 'o fakamatala'i ki he kakai 'a e ta'epau mo e 'ai'ai noa'ia hotau fonua ni 'Eiki Sea. Ka 'oku pehē mai 'e he Pule'anga ke tau huhu tau huhu he 'oku tau falala kotoa ki he ngaahi me'a ko ia 'Eiki Sea.

'Eiki Sea ko e ki'i me'a pē taha 'oku ou tokanga ki ai, ko 'eku toki 'ilo eni pea u toki lave'i na'e 'i ai 'a e taki 10,000 na'e 'ave kia moutolu kau Fakafofonga Kakai. Hā e me'a 'oku pehē ai 'etau ngāue 'Eiki Palēmia? Ko e ongo tēpile 'oku 2 'ikai ke 'omai ha ki'i 10000 ki he motu'a ni ke fakasiosio 'aki ha tokoni. He ko e meimei ko e pa'anga ko ia 'oku 'omai kiate kimautilu 'a e pa'anga fakavāhenga, lolotonga fokotu'u atu hē 'a e kole 'a Niua 'io te u 'ai 'a e kole 'a Niua. Ko e kole 'a 14 'io 'e 'ai mo e kole 'a 14. 'I ai mo e tokoni 'oku 'ave ki he Fika 1 mou me'a ange ki hē 'Eiki Palēmia 'oku 'ikai ke 'ai 'a e pa'anga ia 'o tuku ha fa'ahinga founa ka kuo 'omi ke toe tokoni atu pē kia moutolu. Ko u kole atu 'omai ha'amaui ki'i taki 10000 ke mau nofonofo mo ia 'ikai ko ha 10000 ke u ngāue'aki he kuo pau ke 'atita'i. 'I ha kole mai 'a ha taha he kau Mēmipa pea ke 'aonga atu ia 'Eiki Sea.

'Eiki Sea ko 'eku faka'osi pē ki'i me'a 'oku ou malanga ki ai. Ko u tokanga 'aupito 'Eiki Palēmia ki he me'a ko ia 'oku ke me'a mai 'aki, na'a ke me'a ki he Fakafofonga Fika 11. 'Oku 'ikai pē te ne teitei 'ilo pē 'e tō mai ha magari pē ko e hā 'a e me'a 'e hoko mai. 'Oku ou faka'amu au Hou'eiki ke fakapapau'i mai 'a e tu'unga...

<008>

Taimi: 1150-1155

Lord Tu'ilakepa: ... taau 'o e potungāue ko ē 'oku nau tokanga'i 'a e 'a e fakatamaki fakaenatula. Ko e māhina kuo 'osi ko u nofo 'i 'api fanongo ki he uā e fu'u mīsini pea ko u 'eke atu ki he pē ko e hā ē talamai ko e fakaangaanga eni ha tō mai ha *tsunami* pē ko ha toe fakatamaki mahino ki he taha kotoa pē 'e lele. Taki 'eku fakakaukau ki *Hawaii* 'a ia ko e uike 'uluaki pē ko e 'uluaki uike kotoa pē 'a *Hawaii* pau ke lea 'a e fu'u me'a fakaongo ko eni.

Ka 'oku fakafiefia 'aupito 'Eiki Palēmia 'a e fokotu'u fakakaukau 'oku 'omi mei he Pule'anga pea 'oku totonu pē ke mahino ki he kakai ka 'i ai leva 'ikai ke toe lea 'a e me'a 'i *Hawaii* he uike 'i he 'uluaki uiké kae toe lea ha uike kehe 'oku 'alu kotoa leva e kakai ki he letiō 'o fanongo ko e hā koā e me'a 'oku hoko ko e *tsunami* pē ko e mo'ungaafi pē ko ha magari 'oku tō he fonuā.

Fakatangi ki ha fale tokoni he tokoni Pule'anga ma'a Vava'u

Ko e fu'u me'a ko eni na'e hoko ko eni 'a ia na'e puputu'u ai e kakai 'o e fonua. 'Oku tau kei tu'u, me'a na'e hoko 'i Sanuali 'Eiki Sea. Sea ko u fokotu'u atu ā 'etau Lipooti 'a e Sea ke tau tali he ko eni kuo mahino kiate kitautolu ko e ki'i me'a pē 'e taha ko u manatu'i hake 'Eiki Palēmia ko u kole ki he Feitu'u na 'ai ha ki'i fale tokoni 'o 'ave ma'a Vava'u ko u 'ilo'i pē 'e au ko Ha'apai 'e lahi pē ia ka ko e 'ū fale ko ena ko u 'osi lau 'e au fale lahi fakamanavahē e toe fale ia ka ko u kole atu pē ke ke laumālie lelei 'ave pē ha ki'i fale 'e 100 ma'a Vava'u 'o tuku pē 'o fakasiosio ai 'oku ai pē ha ni'ihi 'oku vela hono ngaahi falé pea si'i tokoni atu ki ai he ko 'emau nofo 'a mautolu he taimi ni 'o sio sio kae tufa e ngaahi falé pea 'oku 'i ai pē mo e ngaahi feitu'u ia na'e 'ikai ke tonu ke 'ave e falé ka 'oku 'ave pē falé ka 'oku mau fiefia pē. Ka ko e pehē faingamālie ko eni ke kole atu ki he Feitu'u na mālō 'Eiki Sea e ma'u faingamālie.

'Eiki Tokoni Sea: Mālō 'aupito 'Eiki Nōpele.

'Eiki Palēmia: Faingamālie Sea ke ...

'Eiki Tokoni Sea: Ke 'oatu ha, fiefia pē 'oatu faingamālie ke ke me'a mai e anga ho lotó ...

<009>

Taimi: 1155 – 1200

'Eiki Tokoni Sea: ... Ke mea'i lelei pē 'Eiki Nōpele ko e Pule'angá, ko e Fale Aleá takitaha fakahoko pē hono fatongia. Ka na'e hoko pe ngaahi fakatamaki ko eni na'e takitaha fai pe 'Eiki Palēmiá mo e Pule'angá e fatongia, fai pe 'emautolu ko eni 'oku mau fakahoko fatongia atu me'i he Fale Alea 'o Tongá hono fatongia. Pea ka 'oku 'i ai ha tōnounou pea fakamolemole atu ka ko e ngaahi me'a kotoa pē ngaahi tu'utu'uni na'e fakahokó na'e fai e ngaahi tu'utu'uni e ngaahi 'uhinga fakapotopoto, fakalao, ngaahi me'a kotoa pē.

'Oku hangē pe ko ho me'a 'oku 'amanaki pe na'e mahino atu e me'a na'a ku fakamatala atú. Ka ko eni te u toe hifó atu 'o toe fakamatala atu pē kapau 'oku 'i ai ha me'a 'oku kei, ki he Feitu'u na. Ka ko e fakahoko fatongia ia 'i he hangē pe ko ē na'e hā he līpooti 'a e Kōmiti ki he ngaahi fakahoko fatongia ko ē na'e fai ki he fakatamaki ko ē na'e hoko mai ki he fonua. Pea 'oku ou tui ko e laumālie pē ia 'etau ngāué ke tau, hā pe me'a ko ē na'e fakafatongia na'e fai na'e fai 'i he laumālie lelei pē mo e lelei taha pe ia 'o e ngaahi fokotu'ú mo e fakaefakakaukau 'o e taimi ko iá.

Kaikehe, fakamālō atu 'Eiki Nōpele me'a mai tokoni mai ki he fakahoko fatongia ko ena kuo ongo atu ki he 'Eiki Palēmiá ki taumu'a. Me'a mai 'Eiki Palēmia.

Fakama'ala'ala Palēmia fekau'aki mo e fakahoko fatongia Va'a Vakai Matangi

'Eiki Palēmia: Mālō Sea, ke 'ai pe ke fakama'ala'ala pe 'a e feme'a'aki ko ē na'e toki 'osi lavá. Ko e me'a 'uluaki pe ia ko eni ki he talamatangi mo e 'ū me'a pehē 'oku viki'i 'i he Pasifikí 'a e fakahoko fatongia ko ē ho'omou mātu'a ko eni 'i he tafa'aki ko eni.

'Oku fakafofonga'i ai 'a Tonga 'i he sino fakamāmani lahi ko ē fekau'aki pea mo e talamatangi koe'uhingá pe ko e lelei 'enau fai fatongia. Ko e 'uhinga 'eku fakahoha'a 'anenaí Sea neongo e hā e lelei taha 'etau fakahoko hotau fatongia pea mo e ngaahi mīsni komipiuta lelei tahá ka ko e fakafuofua pē. 'Oku 'ikai ke tau 'ilo pe ko e hā e me'a 'e hoko 'apongipongi, ko e hā e

me'a 'e hoko he uike kaha'ú. 'A ia ko e fa'ahinga saienisi ko iá 'oku mou mea'i pē 'oku 'ikai ke lava ia 'o fakapapu'i ka 'oku 'oatu pe 'a e lelei tahá ko e hā e tu'unga, hā e me'a 'e ala hoko ki he kaha'ú.

Fakama'ala'ala he ngaahi me'a fakale'olahi (*siren*)

Ko 'etau 'ū *siren* ko eni pe ko e 'ū me'a fakaongo mai ko eni 'o talamai 'oku 'i ai ha me'a 'oku hokó. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi fakalaka ai 'oku lava ai ke fakahoko mai ai ha ngaahi lea ko e 'uhingá he taimi fakatamakí. Pea ko e kátoa 'ū *siren* ko eni 'oku a'u ai ki he ongo Niuá 'a e fakalakalaka ko eni. 'E lava pē 'o lomi pē pe kamata'i mei heni, kapau ko Niua pe ko Ha'apai, Vava'u pe ko Tongá ni, 'oku tokanga'i atu pē kátoa mei Tongá ni.

Fika 'uluaki ki he Pule'anga 'a e fakahoko langa kia kinautolu ne uesia he sunami

Me'a ko eni ki he Falé Sea, 'oku 'i ai pe founa ka ko e *priority* pe ko e me'a mahu'inga ki he Pule'angá he taimi ní ko hono feinga'i ke langa e fale 'o kinautolu na'e uesia 'i he sunamí. 'A ia ko e fale 'e 286, 'i he uike atú na'e 'osi ai e 40 kae hokohoko atu eni e ngāué. Ko e feinga'i na'a lava ko e hā e tokolahi taha 'e lava ke nau ma'u hanau ki'i 'api ki mu'a he Kilismasí Sea, ke nau lava atu 'o Kilisimasi 'i ha ki'i fale 'oku maluange mo taau. Ke nau fakafiefia'i ai 'a e 'aho 'alo'í.

Ko e founa ko ē kia nautolu na'e 'ikai ke 'asi he lisí, 'oku 'i ai pe founa e 'Eiki Minisitā 'a e Ngāue Lalahí, pau ke tohi mai ki ai, 'o talamai, ko au na'e uesia ka 'oku 'ikai ke 'asi hoku hingoá. Peá ke 'omai leva mo ha ngaahi fakamatala ke ne hanga 'o poupu'i ho'o kolé na'á ke uesia. Pea toki fai tu'utu'uni leva ai 'a e Kōmiti 'oku nau sio ki he ngaahi me'a pehē, ngaahi lāungá. Pe ko e hā e tu'unga 'oku 'i ai 'a e keisi ko iá, 'a ia 'oku mahu'inga pe ke fakatokanga'i 'e he kakaí. Ko e fale ko eni 'e 286 na'e talu pe mahino ia hono savea'i, toutou savea'i ke mahino ko e hā 'a kinautolu 'oku 'i ai 'a 'enau faingamālie ke ma'u e fale ko eni. Pea kapau leva na'e misi ho hingoá 'ou pe 'oku 'ikai ke 'asi ai ka 'okú ke 'ilo pau na'e lavea ho 'apí pe na'e maumau lahi peá ke tohi mai hangē ko 'eku laú, ki he Minisitā e Ngaahi Ngāue Lalahí ka e toki fai ai ha sio ai ki he kaha'ú. Na'a 'oku 'i ai pe ha'o mo'oni ke 'ai ha'o fale.

'A ia ko Ha'apai pe ia mo Tongá ni mo 'Eua na'e uesia ko ē he sunamí, me'apango ne 'ikai ke a'u atu ki Vava'u ka ko e tu'u he taimí ni ...

<010>

Taimi: 1200-1205

'Eiki Palēmia: Ko nautolu na'e uesia, ko e *priority* ia pea ko e me'a ia 'oku mahu'inga'ia ki ai 'a e Pule'anga ke fakakakato ia he vave taha ko e 'uhinga pē he 'oku ki'i fuoloa 'a 'enau nofo 'i he ngaahi holo, na u nofo 'i he ngaahi fāmili. Kaneongo 'oku te'eki ai ke a'u 'o ta'u 'e 1 'a e fakatamaki ka 'oku 'ikai ke tuku ai ha ivi 'a e Pule'anga Sea hono feinga'i na'a lava ma'u ha'anau ki'i palepale ke na u hiki atu ki ai, mālō Sea.

'Eiki Tokoni Sea: ... Mālō, 'Io, me'a mai Fakafofonga 'Eua.

Taukave mahu'inga taliui kakato tokotaha Mēmipá ki he Fale Alea

Taniela Fusimālohi: Mālō Sea, pea 'oku ou fakamālō atu 'i he toe 'omai 'a e ki' i faingamālie. Ko u tu'u hake pē 'oku ou ongo' i 'oku hangē 'eku fakamalanga 'i he kamata 'oku ou hanga 'o fakata'e'aonga' i 'a e līpooti 'a e komiti, 'ikai 'e Sea, ko e līpooti ia faka'ofa'ofa 'aupito he 'oku kakato, na'a 'oku ou ta'utu au ia mahalo he fakataha 'e taha pē ua 'o fanongo ki he me'a na'e 'ohake.

Ko e me'a 'oku ou tokanga ki ai 'e Sea, 'oku 'i ai 'a e fatongia tupu'a mo tukufakaholo ho Fale ko 'etau taliui kakato. 'Oku 'ikai ke u tui au ia ke ngata ia heni ke pehē tau, pea ko ē kuo 'osi 'a e KOVITI. 'Oku pau ke tau fai 'etautolu 'a e taliui ke kakato koe'uhi ko e fatongia ia 'o e Fale ko eni. Ko e hā 'a e ngaahi mo'oni' i me'a koē na'e hoko, 'oku 'i ai pē foki 'a e fo' i taimi 'e ni' ihi 'oku ta u pehē na'a 'ilo ai ha tōnounou pē 'ilo ai ha ngaahi kovi. Ka kuo pau ke tau fehanga hangai mo e mo'oni. Pea tau fakahā ia pea ta u hanga 'o tali, ka 'oku 'i ai ha tōnounou pea ta u tali ia, ka 'oku 'i ai ha lelei, pea ta u 'ai ia ke hā ngingila.

Ko e tu'o fiha eni ia 'eku fakamālō 'aku ia ki he Potungāue Mo'ui mo e Minisitā Mo'ui kia Toketā Siale 'Akau'ola mo ene kau ngāue he me'a na'e hoko. Ka 'oku 'ikai ke tau hanga 'etautolu 'o fakatukunoa' i ai mo faka'ikai' i mo fakama'ulalo' i ai 'a e fatongia tu'ukimu'a taha mo tuputupu'a 'o e Fale ko eni ko 'etau taliui kakato.

Koe'uhí 'oku muimui mai ai pea mo e fatongia 'o e Fale ko eni mo tautolu taautaha, ko hotau fatongia fakatauhi sipi ki he kakai, *gift of care*. Kapau na'a tau tōnounou ai na'e hala 'a e fakamatala pea na'e ta'etokanga 'a e kau ngāue, pē 'oku kovi 'a e founa 'ikai ke 'i ai ha me'a ngāue, ko 'etau fou atu ko ē 'i he ngaahi fo'ui ko ē ko ē ha ngāue na'a tau fai, ko e fo' i ako lelei taha ia ke toe hoko mai ha me'a pehē. 'Oku ha mai 'i he folau vakapuna sivile, ko e folau vaka tahi, ko e 'alu ki he vavā, na'e 'ikai ke tafoki hake pē ha me'a ia 'o hoko 'a e me'a ko ē 'oku tau a'u ai ki he 'aho ni 'i he ngaahi me'a ko eni, folau vakapuna sivile, na'e 'i ai 'a e ngaahi *accident* na'e hoko, ka na'a nau nofo hifo 'o *document* fakaikiiki ko e hā koā 'a e ngaahi fo'ui na'e hoko, ko e hā 'a e ngaahi me'a na'e tonu pea ta u ako mei ai ki he sitepu ko ē hono hoko.

'Oku mole ke mama'o Sea ke u pehē 'e au ia 'oku 'i ai ha taha 'oku tōnounou, 'oku 'i ai pē 'etau tōnounou he 'oku tau kei tangata pē, ka he 'ikai ke tau hanga 'etautolu ai 'o fakasi'isi' i mo fakanounou 'a e fatongia ho Fale ko e līpooti kakato mo tali, ko e līpooti 'a e komiti faka'ofa'ofa 'aupito tatau pē mo e līpooti 'a e ngaahi komiti kehe, tau *anticipate* 'etautolu mo hanga atu ki he līpooti koē ke 'omai, te ne talamai 'a e mo'oni 'o e me'a na'e hoko mo talamai ai ko e me'a e ke fakatonutonu ki he kaha'u ka to e to mai ha fakatamaki pehē. He koe'uhi 'oku 'ikai ko e faka'osi eni ia, 'e kei 'i ai 'a e fakatamaki ia 'e hoko mai mahalo na'a toe lahi ange, 'i ai ha mate ia ai, he kapau he 'ikai ke tau hanga 'etautolu 'o fakatonutonu he 'aho ni 'etau fehalaaki ki he kaha'u 'e toe kovi ange 'a e sitepu hoko te tau hoko ki ai.

Pea 'oku ou kole fakamolemole atu pē ki he 'Eiki Palēmia pea mo e kau Fakafofonga na'a pehē 'oku ou tālalākulaku pea 'i ai ha me'a ia 'oku kehe ko u 'ilo 'e au, 'ikai, ko e anga pē eni ia 'o e 'oatu pē ki he Feitu'u na pea mo ho Fale, ha ngaahi mo'oni' i me'a mo ha ngaahi me'a ke tokoni ki he 'etau ngāue mo tau laka atu ai pē kimu'a koe'uhi ko e kakai 'o e fonua. Mālō Sea.

'Eiki Tokoni Sea: Mālō 'aupito Fakafofonga, fakamālō atu 'i he feme'a'aki, pea hangē pē ko ia 'oku mou 'oatu ki he Pule'anga, tatau mai pē mo e fokotu'u ko eni te tau pāloti ai, 'a eni ko eni 'oku 'omai 'e he komiti 'a e līpooti pea mo 'enau fokotu'u ko ena 'oku hā hena, fika 5, ke

fakatokanga'i 'e he Pule'anga 'a e ngaahi fiema'u 'i he konga 4, 'a ia ko e fo'i, 'oku fakakongokonga mai 'a e lipooti, pea ke lipooti, pea mo tau tali 'a e lipooti.

Fokotu'u ki he Pule'anga ke fakamā'opo'opo fakahū mai ki Fale Alea ngaahi lipooti fekau'aki mo e fakatamaki 'i Sanuali mo e KOVITI-19

Pea 'oku ou tui pē 'Eiki Palēmia neongo 'a e lahi 'o e ngaahi fatongia ka 'oku hangē ko eni ko e ngaahi fiema'u 'a e Hou'eiki, ke toe, ke fai mai pē ngāue ka mā'opo'opo pē ngaahi lipooti fekau'aki mo e ngaahi kaveinga ko eni, pea 'omi pē ki he Fale Alea ke tau me'a ki ai, pea mo tau ako ai mo teuteu ka toe hoko mai ha ngaahi me'a pehē, 'oku fakalalakaka kimu'a 'a e ngaahi fakahoko fatongia.

Ko ia 'oku loto ke tali 'a e lipooti mei he 'Eiki Sea kae 'uma'ā 'a e Komiti Tu'uma'u ki he Ngaahi Me'a Fakasosiale mo 'enau ngaahi fokotu'u kātaki 'o fakahā 'aki 'a e hiki ho nima.

Kalake Tēpile: Sea loto ki ai 'a e Tevita Fatafehi Puloka, 'Uhilamoelangi Fasi, Taniela Fusimalohi, Mo'ale Finau, 'Eiki Minisitā Ngaahi Ngāue Lalahi, 'Eiki Minisitā Fonua, 'Eiki Minisitā Pa'anga, 'Eiki Palēmia, 'Eiki Tokoni Palēmia, 'Eiki Minisitā Fefakatau'aki, 'Eiki Minisitā Ngoue, 'Eiki Minisitā ki he Ngaahi Ngāue Fakalotofonua, *HSH* Pilinisi Kalaniuvalu Fotofili, 'Eiki Nōpele Tu'ilakepa. Loto ki ai 'a e toko 14.

'Eiki Tokoni Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai kātaki 'o fakahā 'aki 'a e hiki ho nima.

Kalake Tēpile: 'Oku 'ikai ke 'i ai ha fakahā loto pehē 'Eiki Sea.

'Eiki Tokoni Sea: Mālō 'aupito, 'Eiki Palēmia kae 'uma'ā 'a e, ko e Fakafofonga 'o Tongatapu 3 toki teuteu mai ke fakahoko mai ho'o lipooti 'a Tongatapu 3 ha'atau foki mai 'i he 2, ka ta u toloi 'a e Fale Alea ki he taimi 2 'a ho'atā.

(Toloi 'a e Fale ki he 2pm)

<005>

Taimi: 1400-1405

Sātini Le'o: Me'a mai e 'Eiki Tokoni Sea 'o e Fale Alea

Toloi Fale Alea ko e 'ikai ma'u tokolahi fakalao kae lava ha fakataha e Fale

'Eiki Tokoni Sea: Mālō ho'omou laumālie Hou'eiki hangē pē ko 'etau tu'utu'uni 'ikai ke ma'u 'etau fika te tau ki'i toloi miniti 'e 15 ka tau toki vakai ai. Toloi e Fale Alea miniti 'e 15.

(Toloi e Fale miniti 'e 15 'ikai ke ma'u e tokolahi)

Sātini Le'o: Me'a mai e 'Eiki Tokoni Sea 'o e Fale Alea

'Eiki Tokoni Sea: Mālō Hou'eiki 'ikai ke ma'u 'etau *quorum* fakatatau ki he 'etau Tu'utu'uni tau toloi ki he 10:00 'apongipongi.

Kelesi

(Fakahoko ai pē he 'Eiki Tokoni Sea 'o e Fale Alea ha kelesi toloi e Fale ki he 10:00 'apongipongi)

<007>